

הישיבה השבע-עשרה של הכנסת השנייה

יום שני, י"ג חשון תשי"ב (12 נובמבר 1951)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.15

א. שאלות ותשובות

מערכו של המוצר המוכן הוא שכר-עבודה — האינך חושב שהטלת מס על ענף זה הטעון עידוד, מהווה גורם המצר את פיתוחו?

שר-האוצר א. קפלן :

מס-מותרות מוטל על לוחות-שיש, הואיל ועיקר שי-מושם הוא בציפוי קירות וחדרי מדרגות בבנייני-פאר.

המס, ששיעורו 35% מהמחיר הסיטונאי, מהווה רק 10%—12% מהמחיר לצרכן.

מס זה אינו יכול איפוא לשמש גורם מפריע להת-פתחות ענף השיש. יתר על כן, התצרוכות הארציות יכולה להתמלא אך ורק על-ידי תוצרת התעשייה המקומית, הואיל ולשם עידוד התעשייה הוטל איסור מוחלט על יבוא שיש מחוץ-לארץ. אין המס חל על יצוא שיש מקומי.

היו"ר י. שפרינצק :

אני מתכבד לפתוח את הישיבה השבע-עשרה של הכנסת השנייה.

נשמע תחילה שאלתה ותשובה.

הטלת מס מותרות על לוחות-שיש

חברי-הכנסת דוד הכהן שאל את שר-האוצר :

1. הידוע לשר-האוצר כי מס מותרות בסך 1.5—1.5% נגבה מכל לוח-אבן בלתי-תחוק, המהווה למעשה מס של 1.500 ל"י לכל מטר מרובע של מוצר גמור?

2. לאור העובדה שחרושת האבן הנסורה והמלוי-טשת נמצאת בתחילתה, שהיא קולטת עובדים חדשים, ונעשים נסיונות רציניים של יצוא לחוץ-לארץ, ר-95%

ב. חוק ערבות למשכנתאות, תשי"ב—1951 *

(קריאה ראשונה)

משה סנה (מפ"ם) :

אפשר להעביר את החוק ישר לוועדה.

היו"ר י. שפרינצק :

מכיון שחברי-הכנסת סוברים שאין צורך בהסברת הענין הנדון בחוק, אעמיד להצבעה את ההצעה להעביר חוק זה לוועדת-הכספים.

הצבעה

ההצעה להעביר את החוק לוועדת-הכספים נתקבלה.

היו"ר י. שפרינצק :

אנו עוברים לסעיף ד' בסדר-היום שלנו והוא: חוק ערבות למשכנתאות, תשי"ב—1951 (קריאה ראשונה). חוק זה נידון בקריאה ראשונה בכנסת הראשונה והועבר לועד-דתי-הכספים. אולם זו לא דנה בו, משום שבינתיים באו הבחירות לכנסת השנייה. יהיו ודאי כאלה שיחשבו שה-חוק יכול לעבור לוועדה בלי להיות נידון בכנסת. אבל מאת שר-האוצר להביא לפנינו שנית את הענין הנדון בחוק.

ג. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום לתיקון תקנות ההגנה (כספים).

תשי"ב — 1951 **) (קריאה ראשונה)

כה הכנסת הראשונה את תקפן של כמה תקנות-שעת-חירום עד יום ב' בשבט תשי"ב (31 בדצמבר 1951).

בשאלה הנדונה כבר הגישה הממשלה לכנסת הרא-שונה הצעת חוק לפיקוח על מטבע-חוץ, שנועד להחליף את תקנות ההגנה (כספים), 1941 — על התיקון שבתקנות-שעת-חירום האמורות — בחוק של קבע. חוק תחליף זה הוגש מחדש לכנסת השנייה, וכדי שתהא שהות בידי הכנסת לדון בהצעת החוק לפקוח על מטבע-חוץ

היו"ר י. שפרינצק :

אנו עוברים לסעיף י"א: חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום לתיקון תקנות ההגנה (כספים), תשי"ב—1951 (קריאה ראשונה). רשות-הדיבור לשר-האוצר.

שר-האוצר א. קפלן :

ברשות היושב-ראש, הייתי יכול לחזור על דברי מלה במלה בעוד כמה סעיפים בסדר-היום שלנו. בזמנו הארי-

* (רשומות (הצעות חוק, חוב' 73); "דברי הכנסת", הכנסת הראשונה, מושב שלישי, עמ' 2022.

** (רשומות (הצעות חוק, חוב' 91).

— חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום לתיקון תקנות ההגנה (כספים) (קפלן); חוק הבחירות לכנסת השניה (תיקון מס' 6) (שפרינצק, מאירסון, ברייהודה, אבניאל) —

קנות שעת-חירום האמורות עד יום ז' בתמוז תשי"ב 30) ביוני 1952).

אני מציע להעביר את החוק לוועדה.

הצבעה

ההצעה להעביר את החוק לוועדת הכספים נתקבלה.

אנו מבקשים עתה להאריך את תקפו לעוד ששה חדשים, וביתניים נוכל להביא לכנסת חוקים מתאימים. תקנות אלה נותנות לנו, למשל, את האפשרות לפקח על המסחר בזהב.

החוק המוצע הזה בא לקיים גם את התיקון שבת-

ד. חוק הבחירות לכנסת השניה (תיקון מס' 6), תשי"ב — 1951 (* (קריאה ראשונה)

אני מניח שבוענין זה לא יהיו חילוקי-דעות בוועדה, ואפשר יהיה להבטיח זאת.

לעומת זאת ישנו דבר שני, שבו אינני מקבל את המוצע. בפסקה (2) כתוב, כי „שר-העבודה, או מי שיתמנה על-ידיו לכך, רשאי לפי בקשת המעביד שתוגש לו בכתב תוך שלושים יום מיום הבחירות, להפחית את שיעור השכר שיש לשלם לפי פסקה (1), אם לדעתו מצבו החמרי של המעביד מצדיק זאת; החלטתו תהיה סופית ולא תשמש נושא לדיון לפני כל בית-משפט שהוא“.

שרת-העבודה עסוקה במידה כזאת, שבצעמה לא תוכל ולא תרצה לטפל בפרט כזה. ולכן פירוש הדבר שאותו פקיד שיתמנה על-ידיה לשם כך יוכל, ללא מתן כל הסברה, לבטל את כל הטוב שבחוק הזה.

אינני מניח שדבר כזה צודק ובחודאי שלא צריך להירמס לרשות הכרעה של איש אחד. אני מניח שזהו אחד מהדברים שיכול בהערת-אגב לבטל כליל את כל החיובי בחוק עצמו.

אני מציע איפוא, שיבטלו סעיף זה, אם נישאר במירעוט נציע לפחות, שבכל מקרה תינתן הסברה מנומקת למוסד מתאים, שתהיה אפשרות של ערעור ושההכרעה הסופית לא תהיה בידי פקיד יחיד.

בנימין אבניאל (תנועת החרות) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני מתנגד לכך, שישלמו הפעם את התשלום כפי שמציעה שרת-העבודה. אולם נדמה לי שיש לשקול בדבר, אם צריך לקבל את ההצעה כחוק קבוע. דומני שאפשר יהיה לקבוע את הבחירות ואת הזמנים בצורה כזאת, שלא יצטרכו להביא לידי בטלת יום עבודה, וממילא לא יהיה צורך לקבוע את התשלום בעדו.

שעות העבודה בישראל הן שמונה ביום רגיל (וארבעים ושבע לשבוע), ואילו לגבי מועד הבחירות יכולים לקבוע ששעשרה שעות ביממה ולתת לעובדי הממשלה הראשונה אפשרות לבחור אחרי שעות העבודה, וכך לא יהיה צורך להביא לידי בטלה של ימי עבודה. כולנו מדברים על משטר של ייצור ועל הצורך לטפח את התפוקה במדינה, ואילו למעשה עובדים במדינת-ישראל פחות ימים מאשר בארצות הקרובות ביותר, מפני שהגענו, תודה לאל, להתקדמות רבה מאד בכל תנאי העבודה, ואינני אומר זאת באירוניה. אבל העובדה בעיני עומדת, שאצלנו ישנם ימי-חופשה, ימי-חגים וימי-בטלה לרגל כל מיני הזדמנויות, במידה העולה לאין ערוך על המקובל בארצות המהירות קדמות בחוק-לארץ, ואינני בטוח אם עלינו לטפח את הפרוץ לחן של בטלה מעבודה בכל הזדמנויות, אם גם חשובה וגדולה כמו בחירות לכנסת ישראל, בפרט שהדבר ניתן

היו"ר י. שפרינצק :

נעבור לסעיף ט' של סדר-היום — חוק הבחירות לכנסת השניה (תיקון מס' 6) תשי"ב — 1951.

רשות-היכרור לשרת-העבודה.

שרת-העבודה ג. מאירסון :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לי הכבוד להגיש הצעת חוק לתיקון החוק שלפני נבחרה הכנסת הזאת, חוק הבחירות לכנסת השניה, תשי"א — 1951.

סעיף ז של חוק הבחירות לכנסת השניה, תשי"א — 1951 קובע שיום בחירות יהיה שבתון, אך אין בו כל הוראה ביחס לתשלום שכר לעובדים ששבתו באותו יום כמוטל עליהם בחוק. בהזדמנויות קודמות — בבחירות לכנסת הראשונה ובבחירות לרשויות המקומיות שהתקיימו בנובמבר 1950 — הוסדר ענין תשלום שכר ביום השבתון בתקנות שעת-חירום שהוצאו על-ידי שר-הפנים.

החוק המוצע בא לקבוע ביחס ליום הבחירות לכנסת השניה, ולכל כנסת אחרת שלאחריה, הוראות דומות לאלה שנקבעו בשעתו בתקנות שעת-חירום.

מתוך רצון להימנע ככל האפשר מהזדקקות לתקנות שעת-חירום, מוצע ההסדר בדרך תיקון לחוק הבחירות עצמו.

אם כי רובם של המעבידים כבר שילמו לעובדיהם את השכר בעד יום הבחירות כמוצע בחוק, ישנם מקרים בהם טרם שולם השכר, והחוק המוצע בא להבטיח את זכויותיהם של עובדים אלה ואת זכויות כלל העובדים בבחירות שיערכו לכל כנסת.

הצעת-החוק הונחה על שולחן הכנסת הראשונה עוד ב-2 באוגוסט, מתוך תקווה כי יתקבל בכנסת הראשונה סמוך ליום הבחירות. בינתיים נשתבש לוח הזמנים, וכיחוצה מכך הוכנס תיקון לחוק המוצע, ובסעיף 2 נאמר כי ביחס לבחירות לכנסת השניה אפשר יהיה לבקש הפחתת שיעור השכר תוך חודש מתאריך קבלת החוק ולא מתאריך הבחירות כנאמר בהצעה.

אני מבקשת להעביר את הצעת החוק לוועדת-העבודה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם) :

יש לי שתי הערות בקשר להצעת החוק הזה, שכלל אני, כמובן, מקבל אותה ברצון רב. ישנם רבים מבין העובדים המקבלים תשלום לא יומי אלא שבועי, חדשי וכו'. צריך להבטיח בנוסח החוק — ואני מקווה שזה ייעשה בוועדה — שהנוסח הזה, שבו מדובר על תשלום של שניים-שלושים בעד יום השבתון בלבד, לא יובן בצורה, שגם מהעובדים המקבלים משכורת לא יומית אפשר יהיה להפחית שליש על יסוד החוק הזה.

לעשות חצירמלאכה: אין להשאיר את השאלה פתוחה ביחס לבחירות הבאות, ועל כן תומך אני בהצעת הממשלה לתקן את חוק הבחירות לכנסת, להבטחת הסדר קבוע לכל בחירות כנסת.

יחד עם זה אני מציע לכנסת ולועדת העבודה לתקן את ההצעה כך, שהעובד יקבל שכר מלא בעד יום השבת, ולא שני שלישים, כמוצע. השכר אינו משתלם על חשבוננו של נותן העבודה. את השכר משלם וישלם הצר — — —

בנימין אבניאל (תנועת החרות):
המשק.

ראובן שרי (מפא"י):

— והצרכן הוא גם העובד המקבל את התשלום הזה, וגם חלקים אחרים של הציבור, שבשום אופן אינם מפסידים עליידי השבתון של יום הבחירות, וכן עובדים שבמוסדות ומפעלים הנוהגים לשלם שכר מלא. אין כל הצדקה שכל העומס יוטל רק על העובד השכיר, ורק על חלק מציבור זה.

שמחה בבה (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נדמה היה שפרט כה קטן כתשלום שני שלישים של יום עבודה, פעם בארבע שנים, אינו עשוי לעורר ויכוח. אם יש הערות ביחס לניסוח החוק, אפשר היה לעשות זאת בוועדה. ואם נרשמי לויכוח זה, הרי זה בגלל הערתו של ד"ר אבניאל. אני חושב ששר-הייצור שבשמים, מלאך-הייצור, יסלח לנו על העוול שאנו גורמים לייצור הישראלי, אם פעם בארבע שנים, כשהמדינה בוחרת בנציגותה, נכריז על יום שבתון.

אני צריך להוסיף, שיום הבחירות לכנסת הראשונה — ולצערנו, במידה פחותה מכך יום הבחירות לכנסת השניה — הוכיחו קיום מידה גדולה מאד של בגרות אחרית. עלינו להשתדל להפוך את היום הזה ליום גדול למדינה. לכן אינני רואה כל עוול בהצעה זו. אני רואה שגיאה גסה בהצעה לחלק את היום הזה ליום-עבודה רגיל, וליום-בחירות — אחרי הצהרים.

אשר לתיקון שהוכנס ביחס לתשלום: חברי הכנסת שרי אמר, שהעומס נופל על פי רוב על הצרכן, ואין זה נכון. עלינו להתחשב בכך, שיש מוסדות, הן של המדינה, הן של הציבור והן של העיריות, ויש סידור לגבי עשרות אלפי עובדים, שהעבודה במסדותיהם אינה ענין לרווח. אינני חושב שנגרם עוול גדול לעובד, אם ביום חג זה ישתתף גם הוא בעומס בשליש משכר יום-העבודה פעם בכמה שנים.

אנו נצביע, לכן, בעד העברת החוק לוועדה וקבלתו בנוסח המוצע.

שרת-העבודה ג. מאירסון:

אין ברצוני להיכנס עכשיו לויכוח על ההערות לחוק; יובאו לפני ועדת-העבודה והיא תדון בהן. רציתי להעיר רק שתי הערות קצרות.

נדמה לי שהערתי של חברי הכנסת אבניאל אינה נרצת לחוק הזה. אם הכנסת תחליט שבידי להסדיר את ענין הבחירות ולהבטיח השתתפות מאכסמיאלית של אזרחי המדינה בבחירות בלי להכריז על שבתון, הרי הדבר תלוי ברצונה של הכנסת. לעומת זאת ידוע לכולנו, שב-

להיעשות שלא בשעות העבודה. והרי אין זה נוהג גם בבחירות לפארלאמנטים בארצות האחרות. יתר על כן, אין גם כן צורך שהעובד יפסיד בגלל זה חלק משכרו — המשק יפסיד. לכן, אין אני מתנגד שהפעם ישלמו את התשלום בעד מועד הבחירות, מכיון שהחוק כבר קבע יום בטלה והפועלים בטלו מעבודתם, ואינני רוצה שהם ישאו בהפסד. אבל אינני בטוח אם צריך לקבוע חוק כזה גם לעתיד. ואין אני מדבר על נותן העבודה. במשטר המשקי שלנו — המשק הוא שישלם את התשלום. אבל לא ענין התשלום הוא הקובע במקרה זה, אלא הנטיה לשתתף בתוך וביטול מעבודתו, מה שאינו עשוי לשמש גורם מתוך לדת עבודה וייצור בישראל, שאנו זקוקים להם כל-כך.

והערה בשולי הדברים: דומני שאין זה מה הנכון לחייב לשלם באיחור כה רב. לא בכדי קבע החוק זמן של חודש ימים לאחר מועד הבחירות להגשת התביעה, אלא מפני שגם "המשלם" חייב לדעת מה לעשות בתשלום, באיוו קאלקולאציה להכניס את ההוצאה, ובדוק קבע החוק חודש ימים לאחר תום הבחירות, כי זה זמן מתקבל על הדעת ואין לאחר כל-כך. זוהי הערת-אגב למשרד-העבודה לעתיד.

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה. אנו תומכים ברעיון היסודי של החוק: לשלם לעובד בעד השבתון ביום הבחירות. יחד עם זאת יש לי כמה הצעות חקיקה.

(א) אנחנו מציעים שהחוק יחול לא רק על עובדים העובדים ארבעה-עשר ימים רצופים במקום-עבודה אחד, אלא על כל העובדים ללא הגבלה. כל מי שעובד אצל מעביד, חייב המעביד לשלם לו בעד השבתון ביום הבחירות.

(ב) מה פירוש ארבעה-עשר ימים "רצופים"? קודם כל, יש לכל היותר ששה ימי-עבודה בשבוע שהם רצופים. נוסף לכך, לפעמים יש הפסקה בעבודה ערב הבחירות, מסיבות מחלה או מסיבות אחרות. אם דורשים ארבעה עשר ימי-עבודה רצופים, פירוש הדבר שחלק מן הפועל לא יקבל את תמורת השבתון.

(ג) נוכח המצב הכללי של יוקר מאמיר וירידת שכרו הריאלי של הפועל, מציעים אנו שהעובד יקבל לא שני שלישים משכרו, אלא את כל שכרו, על-כפופים לא פחות משלושה רבעים משכרו.

בקשר עם הסמכות שהחוק מעניק לשר-העבודה או לפקיד הממונה עליידי לבטל את הוראת החוק הנה במקרה שהמעביד "אינו יכול" לשאת ב"עוול" הזה מבחינה המרית, אני חושב שהגבלה זו מסוכנה ונותנת מקום למאומתן מיותר בשאלה זו. אנחנו מציעים למחוק את הסעיף הזה. לא ייתכן ששר-העבודה ישחרר חלק מן המעבידים מן החובה הזאת.

בתיקונים אלה אנו תומכים בחוק זה.

ראובן שרי (מפא"י):

כנסת נכבדה. אין לקבל את הערעור על הרצון להסדיר את בעיית דמי השבתון לכל בחירות כנסת. מן הצדק שהחוק יקבע את תשלום שכר-העבודה לא רק לבחירות לכנסת השניה. אצלנו אין שום אפשרות לקשור את קיום הבחירות ביום המנוחה השבועי, כפי שזה נעשה במדינות מסוימות. על כן, הנחתו של חברי הכנסת ד"ר אבניאל בדבר מציאת סידור מתאים לעתיד לבוא, שימנע בטלת יום עבודה, אינה באה בחשבון, אם לא להניח שהוא התייחס כוון שהבחירות ייערכו בשבת או במועד, או לבטל בכלל את השבתון של יום הבחירות לכנסת. אין אנחנו יכולים

ישיבה י"ז, י"ג חשון תשי"ב (12 נובמבר 1951)

— חוק הבחירות לכנסת השניה (תיקון מס' 6) (מאירסון, ברי"הודה, שפרינצק); חוק המעבר (תיקון) — (שפרינצק, יוסף, הררי)

שר, שאיזה שר-עבודה שהוא יביא לפני הכנסת חוק, של- פיו ישלמו שר-עבודה, ויכניס סעיף המבטל את החוק, שהוא עצמו הביא לכנסת. דבר זה מסוכן מדי. אולם, אני בטוחה שחבר-הכנסת ברי"הודה יכול להעלות על דעתו מקרה — וברור לגמרי שמקרה כזה ייתכן — מקרה יוצא-מן-הכלל ובודד, לגבי נותן-עבודה או בעל-מלאכה קטן, או מקרה אחר יוצא-מן-הכלל, שלגביו יגיע השר לידי החלטה, לפי מיטב שיקול דעתו ומצפונו, שיש לש- נות מן הקבוע.

ישראל ברי"הודה (מפ"ם):
המדינה תצטרך לשלם לו.

שר-העבודה ג. מאירסון:
אני אומרת, שאי אפשר להימנע ממקרה כזה. אם השר עושה זאת בעצמו או אם הוא מוסר למישהו, שהוא בוטח בו שימלא את התפקיד המוטל עליו בנאמנות — את זאת יש להשאיר לשיקול דעתו של השר. אני מניחה, שכל יתר ההצעות יובאו לפני ועדת-הע- בודה, ואני מבקשת להעביר את התיקון לוועדה זו.

היו"ר י. שפרינצק:
אני מעמיד להצבעה את ההצעה, להעביר את חוק הבחירות לכנסת השניה (תיקון מס' 6), תשי"ב—1951, לוועדת-העבודה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את החוק לוועדת-העבודה נתקבלה.

ה. חוק המעבר (תיקון), תשי"ב—1951 *

(קריאה ראשונה)

יות ממשרד-החקלאות למשרד-המסחר והתעשייה, הוברר לנו, שכדי לבצע את כוונתנו בסידורים החדשים, היינו צריכים להביא לכנסת מספר חוקים, חוק בקשר לכל תיקון לחוק מסויים. הואיל וגם בעתיד עלולות ממשלות אחרות לעמוד לפני אותו הצורך, חשבנו לנכון להגיש לכנסת חוק, אשר יאפשר לממשלה מדי פעם בפעם, לפי הצורך, לבצע שינויים אלה. אין כל כוונה בחוק זה להרחיק לכת ולחולל מהפכות, חלילה. אין כל כוונה, שפתאום תחליט הממשלה, שכל החוקים, אשר שר-המשפטים ממנה על ביצועם, מכיון שהם נוגעים לעניני משפט יועברו לשר- הבריאות או לשר אחר. הכוונה היא, להיפך, לשמור על כל סעיפי החוקים הקיימים, אבל להשתמש בחוק זה כדי להכניס סידורים פנימיים בעבודות הממשלה בעת הצורך. כפי שהסברתי, כבר אנו עומדים לפני הצורך של הכנסת כמה שינויים, וראינו שזוהי הדרך היעילה והקצרה ביותר, אשר לא תעסיק את הכנסת יתר על המידה בענינים אלה. אני מציע לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק:
אני מניח שאפשר להסתפק בסעיף זה בהערות של חמש דקות.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
יש מי שתובע עשר דקות.

בחירות לכנסת השניה, למרות שהיה שבתון, נשארו רבים בלי אפשרות להשתתף בבחירות.

בנימין אבניאל (תנועת החרות):
מסיבות אחרות לגמרי.

שר-העבודה ג. מאירסון:

אני יודעת שיש מנהגים שונים בארצות שונות. דבר זה יהיה תלוי ברצונה של הכנסת. הצעת החוק שלפנינו מכילה תיקון לחוק. אם הכנסת תבטל את החוק האומר שיום הבחירות הוא יום שבתון, ממילא תתבטל גם בעיית תשלום השכר בעד יום זה. כל זמן שהחוק היסודי עומד בעינו, יש מקום גם לתיקון המוצע, מפני שמן ההכרח להסדיר את ענין תשלום השכר לעובדים.

ברצוני להעיר עוד הערה שניה לדברי חבר-הכנסת ברי"הודה, בענין סמכויות השר. אני יודעת שבכנסת יש סיעות, שיש להן התנגדות מוצהרת ועומדת למתן כל סמכות לכל שר בכל חוק.

ישראל ברי"הודה (מפ"ם):
כל סמכות, שיש לבטלה.

שר-העבודה ג. מאירסון:

אינני מוכנה לקבל את התיקון הזה לדברי. אני אר- מרת, שיש סיעות בכנסת, המתנגדות תמיד למתן כל סמכות לכל שר בכל חוק. לזה אין לי תרופה. אולם, בענין זה, קשה להניח שהכנסת תקבל חוק, בלי לתת לשר אפ- שרות להשתמש לפעמים, במקרים מסוימים, בשיקול דעתו. אני טבורה שגם חבר-הכנסת ברי"הודה איננו חר-

היו"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים לסעיף ב' בסדר-היום: תיקון לחוק המע- בר.

רשות-הדיבור לשר-המשפטים.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק-המעבר בא לחוקק הוראה זו: "סמכויות הנתונות לשר פלוני על-פי החוק, רשאית הממשלה להעבירן, כולן או מקצתן, לשר אחר. החלטה על העברת סמכויות כאמור תפורסם בר- שומות; והודעה על ההחלטה תימסר על-ידי הממשלה בכנסת".

ידוע לבית, שלפי החוק הקיים, הרי בכל מה שנוגע לחוקים שהיו קיימים בימי השלטון המאנדטטורי הבריטי, עברו כל הסמכויות שהיו לנוצב העליון ומועצתו, למז- שלה. הממשלה רשאית לפי החוק מדי פעם בפעם להח- לט, איזה שר משרי המדינה רשאי להשתמש בסמכויות אלה מטעם הממשלה במקום הממשלה. אין הדבר כך לגבי חוקים שחוקקנו מאז קום המדינה. לגבי חוקים אלה נקבע בכל חוק וחוק, ששר מסויים אחראי לביצועו.

והנה כעת, כשהוקמה הממשלה החדשה והוחלט לה- גיס שינויים בהרכב המשרדים, לחסל שני משרדים, משרד- העליה והמשרד לנפגעי מלחמה, ולהעביר חלק מהמסמכ-

השיטה המוצעת לפנינו היא, שבגוף החוק ייקבע שר אחד המבצע, וכל מי שיקרא את החוק ויראה ששר פלוני רשאי להתקין תקנות, יצטרך אחריכך לחפש על פני דפים רבים של "רשומות" ומדי פעם בפעם יתברר לו שבפועל הדבר הוא בניגוד לחוק שנתקבל בכנסת, וה' ממשיך קבעה כי שר אחר אשר אינו נזכר בחוק הוא אשר יבצע את החוק ויתקין תקנות. יכול להיווצר מצב, למשל, ביחס למשרד-העליה, נניח שבעוד 50 שנה, יסתכלו בחוק ויראו, כי במשך כל הזמן הזה נקבע בגוף החוקים שר עליה, שאיש לא יזכור מתי היה קיים, ובכל פעם יחפשו אחרי הודעות ב"רשומות" איוה שר ממלא את התפקיד של משרד שאיננו קיים.

הצעתי היא, שמעתה ולהבא לא יוזכר בשום חוק, מי השר שיכול להתקין תקנות וכן לא יוזכר, מי השר המבצע. אחריות הממשלה היא קולקטיבית, והיא אשר תהיה רשאית להתקין תקנות. זהו ענין פנימי של הממשלה. על ידי כך אנחנו נותנים לה בעצם הרבה יותר סמכויות מאשר יש לה עכשיו. אז אין כל צורך בתיקון זה, כי בעתיד לא יוזכר שם המשרד והשר. אשר לאותם החוקים שבהם כבר נקבע השר המבצע, אני מציע שיאספו אותם ויוציאו מתוכם את שם השר; לא נפרש בשם השר, כמו שנוהגים בחוקים החדשים, ובצורה זו תיקבע אחידות בחקיקה שלנו ולא נסתבך בחוקים בקביעת שרים שבמשך זמן לא יהיו קיימים עוד, ולא נכפה על הממשלה לקבוע שרים. בצורה זו נקל על הדבר. ייתכן שגם התיקון צריך להיעשות על ידי פקודת סדרי השלטון והמשפט, ואז יהיה התיקון הרבה יותר יעיל.

הייתי מציע איפוא לממשלה לקחת בחזרה חוק זה, שהרי אם הוא יעבור לוועדה מסוימת, תהיה הוועדה קשורה בתהליך הקיים לגבי הצעות חוקים שהכנסת מעבירה אליה ולא תוכל להתחשב בהצעתי זאת. זה יגרום לכך, שנסתבך בתקלות רבות מדי פעם בפעם, ובאופן תיאורטי אנו יכולים להגיע למצב, ששום שר לא ימלא אחר מה שכתוב בחוק, אלא בכל חוק שר אחר הוא שיבצע—במקום שהממשלה תפרסם באופן שיטתי ב"רשומות" את השר המבצע. ולכן אני מציע ללכת בדרך שהסבירתי כאן.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה,

חבר-הכנסת הררי עשה לנו טובה, כי עליידי נאזנו הוכיח הוכחה נוספת באיזו מידה נושאת בחובה הצעת חוק זו סכנות למשטר הקונסטיטוציוני שלנו. בסוף דברי עוד אציע תיקון להצעת חוק זו. חבר-הכנסת הררי רוצה להיות עקיב והוא אומר שאם מרשים לממשלה להחליף סמכויות או להעביר סמכויות משר לשר, אין צורך לכתוב בחוקים מיהו הממונה על ביצוע החוק; ובמקום זה הוא מציע לכתוב בכל חוק שהממשלה ממונה על ביצועו, והיא תקבע את ההסדר מי יתקין את התקנות.

אין הבעיה פשוטה כפי שהיא עשויה להיראות. זוהי בעיה קונסטיטוציונית בעלת חשיבות רבה, כבר היה פעם ויכוח בכנסת עליכך, שכאשר ממשלה מופיעה לפני הכנסת כדי לקבל הבעת אמון, אסור לראש-הממשלה לנקוב במספר השרים שהיו בממשלתו בלי שיוודע באיזה תפיסה קיד ישא כל שר ושר, ואסור לו לומר שהממשלה עצמה תקבע את החלוקה הפנימית של תפקידי השרים. בדבר אחרון זה יש אפילו יותר עקביות מאשר בדברי חבר-הכנסת הררי. הממשלה אומרת: למה לכנסת להתערב ולקבוע מי יהיה שר-הפנים, שר-המשפטים או שר-האס-

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):
אני תובע עד עשר דקות.

היו"ר י. שפרינצק:

לפי שעה אתן לחברים עד עשר דקות, וברגע המתאים אציע, שכל חבר ידבר חמש דקות. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת הררי.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

אין דרישתי לדבר עשר דקות אומרת, שבר-צוני לנצל את כל עשר הדקות, אבל אינני רוצה להיות מוגבל בדברים שברצוני לומר דוקא לחמש דקות.

לפי ענייני דעתי, הלכה הממשלה במקרה זה בדרך בלתי-נכונה. למראית עין השאלה היא קלת ערך, אך היא גורמת לנו תקלות בכל מערכת החקיקה שלנו בעתיד. לכן, ככל שנודרו לפתור את השאלה הזאת מהר יותר, כן יהיה טוב יותר. יש להבחין בין שתי תקופות. אותם החוקים, שנשארו לנו כמורשה מתקופת המאנדאט, כתוב בהם, שהנציב העליון הוא שיכול להתקין תקנות, וממילא עברו הסמכויות לממשלה. לא כתוב בהם, איוה מן השרים מתקין את התקנות, והדבר נשאר לסידור פנימי של הממשלה, והיא המחלקת את העבודה בין חבריה וקובעת, מי מהשרים יתקין תקנות. באותם החוקים שחוקקנו בימי המדינה, נקטנו בדרך, שאני חושב אותה עכשיו כבלתי-נכונה, שבכל חוק כתבנו, מי הוא השר המבצע ומי יכול להתקין תקנות. היוצא מזה, איפוא, שבחוק גופא יש קביעת עמדה וקביעת מסמרות בעניינים, שמבחינת הקונסטיטוציה שלנו לא קבענו בהם כל מסמרות. הנחנו את שיטת מבנה הממשלה שלנו גמישה מאד.

כל ראש-ממשלה וכל ממשלה שמרכיבים יכולים להכניס בשטח זה שינויים רבים: לחבר משרדים, לצמצם משרדים, לבטל משרדים וליצור משרדים, לדעת זו היא שיטה טובה ונכונה בכל מעשה, על אחת כמה וכמה בממשלה של מדינה צעירה שאינה למודת נטיון, וייתכן מאד שלאור הנסיון נכנס עוד שינויים במבנה המשרדים.

יוצא איפוא, שגם בשעה שלא יצרו קביעות לגבי מבנה המשרדים, אנחנו יוצרים מיום ליום יותר קביעות בחוקים ומעמיסים עלינו עובדות ביחס לשרים ולמשרדים שיתכן שלא יהיו קיימים בכלל בעתיד, או שחלק מהם לא יהיה קיים בכלל, כפי שהמצב הוא עכשיו למעשה לגבי משרד-העליה. אין עכשיו שר-עליה ואין גם משרד-עליה, ואני מצפה ליום שלא יהיה לנו משרד-משטרה ולא יהיה שר-משטרה. ייתכן שחברים חושבים אחרת. ראינו שהיתה הצעה בשלב ידוע להפריד בין המסחר ובין התעשייה; בתקופה מסוימת היה גם משרד-אספקה וקיצוב, שביטלו אותו אחריכך וקבעו סמכויות אחרות. אין איפוא קביעות בזה, וטוב שאין קביעות בזה, ואם כך הדבר, אין כל סיבה שנכתוב בכל חוק מי השר המבצע ומי השר הרשאי להתקין תקנות. הדרך הנכונה היא לכתוב שה' ממשלה היא המבצעת והיא המתקינה תקנות, כי בעצם כך הדבר למעשה, שכן זהו הגוף שבחרנו בו במדינה לבצע מה שיש לבצע. מספיק היה לכתוב, במקום שרוצים לקבוע תקנות, שהממשלה רשאית להתקין תקנות או שה' שר רשאי, ודבר זה יהיה ענין פנימי של הממשלה, כפי שזה נעשה כיום בחוקי המאנדאט. הממשלה תקבע מי הוא השר המבצע ומי הוא השר שיכול להתקין תקנות לפי אותן הסמכויות שהחוק מעניק באופן כללי. אז לא תהיה לכך כל התנגדות, ותהיה ברכה בכך, אם יפרסמו בעתון הרשמי מי הוא השר שיכול להתקין תקנות.

כפי שאמר שר-המשפטים, איני חושב שכך יקרה למעשה, אבל באופן תיאורטי ייתכן שהמשלה תבוא מחר ותחליט על מסירת כל החוקים של משרד-המשפטים, שעל ביצועם ממונה שר-המשפטים, לשר-האספקה והקיצוב. דבר זה אומר למעשה חיסול משרד-המשפטים, כי אז הוא מתרוקן מתכנון.

אם יתקבל התיקון שלי, הוא יתן לממשלה יתרון של אפשרות פעולה מהירה ויבטל את החסרון של ב"טול חלוקת סמכויות השלטון במדינה.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנושא שלפנינו, התופס בהצעת התיקון כח כלל 4 שורות, נוגע בשאלה קונסטיטוציונית חשובה עד מאד, ואני מבקש מהכנסת תשומת-לב רבה לנושא זה, העלול ליצור תקדים שיפגע אחרי-כן קשה מאד בסמכויותיה ובצורת פעולתה של הכנסת.

הצעת התיקון לחוק המעבר מציעה בעצם נתינת סמך כוח סטיונית לממשלה לבטל חוקים שנתקבלו על-ידי הכנסת. סמכות זאת אסור לה שחנינתן אפילו בצורה קטנה עונית ומה גם בצורה סטיונית. חוק אשר נתקבל על-ידי הכנסת, הכנסת לבדה רשאית לבטלו, לתקנו או לשנותו, ואין לממשלה כל זכות לחוקק חוקים במקום הכנסת. אם כן, אין בשום פנים לקבל את ההצעה, אפילו אם נתחשב מאד בצורך המעשי שיכול להיווצר מפעם לפעם להעביר סמכויות משר אחד לשני, כאשר נוצר צורך כזה, והכנסת בדעה שיש לספק, הרי היא עצמה תוכל לחוקק תקון בחוק לפי הצעת הממשלה.

ברצוני להסב את תשומת-לב הכנסת לוויכוח שהנהגה לפני שנה בערך בכנסת הראשונה, בפרוץ המשבר הממשלתי הראשון, בענין חלוקת תפקידים וסמכויות בממשלה. דעתם הכללית של יורדי דין שהשתתפו אז בוויכוח היתה, כי כאשר הממשלה מתמצבת לפני הכנסת ודורשת את אמונה, הרי היא דורשת את האמון לא רק להרכב האישי של הממשלה, כי אם גם לחלוקת התפקידים ביניהם. דבר זה נעשה כך בכל הפארלאמנטים בעולם.

שר-המשפטים ד. יוסף:
לא נכון.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

טוב, לא אומר בכלל, אבל אם אגיד ברוב הפארלאמנטים ודאי אהיה צודק.

הצעת ד"ר ורהפטיג שהכוח להעביר סמכויות משר לשר יינתן אמנם לממשלה, אך אם לא תאושר ההעברה על-ידי הכנסת במשך חודשים, תקפה יתבטל — אינה מתקבלת על הדעת. דרך זאת עלולה ליצור תקדימים מסוכנים, כי הרי אפשר יהיה בדרך זאת להגיד על כל החקיקה, כי בעצם הממשלה, ולא הכנסת, היא המחוקקת בדרך כלל, אלא אם הכנסת לא תאשר במשך חודשים את החוקים שנתקנו על-ידי הממשלה, הרי הם יתבטלו. דרך זאת היא בניגוד לכל המושגים שלנו על חלוקת הסמכויות בין הרשות המחוקקת והרשות המבצעת. דרך זאת יוצרת קשיים גם ביחס לתקופת-הביניים; תתעורר בעיה מה תקפן החוק והמוסרי של הפעולות שנעשו לפי התיקונים שנתקנו על-ידי הממשלה ובטלו אחרי-כן על-ידי הכנסת. אפשר להתווכח רבות על השאלה, אם יש צורך לקבוע בדרך כלל בחוקים מי מבצע כל חוק וחוק. על-

פקה והקיצוב; נשאר זאת לממשלה. אך אין אני מסכים לדעה זאת, ובמקרה הנידון פסקה גם הכנסת כמעט פה אחד שדבר זה לא ייתכן, ובשעה שהכנסת מביעה אמון לממשלה היא רוצה לדעת באיזה תפקיד ישא כל שר. יכול להיות, למשל, שהייתי מצביע ברצון בעד מר רוזן כשר-המשפטים, אבל לא הייתי מביע אמון לממשלה שבה היה מר רוזן מכהן כשר-הדתות. לגבי זהו דבר חשוב מאד. אם הכנסת מביעה אמון לממשלה, על הממשלה למסור לכנסת פרטים אלה, ואם משאירים קביעת הדברים האלה בידי הממשלה, שוללים פררואגטיבה עיקרית של הכנסת, ובמקרה כזה הכנסת אינה מקימה ממשלה, אלא בוחרת בראש-הממשלה. ואילו אנו איננו מקבלים שיטה זו שהפארלאמנט יקבע רק את ראש-הממשלה, באשר קביעת הסמכויות היא תנאי ראשי בהרכב הממשלה, וגם כאשר רוצים לשנות את ההרכב יש להביא דבר זה לפני הכנסת. מכאן נובע העקרון שגם כאשר מאשרים חוקים צריך לקבוע מיהו המבצע, כי כאשר ישנה חלוקת סמכויות, הרי באופן עקבי יש לכנסת ייפוי-כוח להטיל על שר מסוים את ביצוע של החוק המתאים.

ודבר זה יש לו ערך נוסף. הואיל ואין חוק האומר שכל הממשלה ממונה על הביצוע, כי מעטים החוקים אשר הממשלה, כגוף קיבוצי, תבצע אותם, הרי אם לא הכנסת תקבע את המבצע תצטרך הממשלה לעשות זאת; ופירוש הדבר להפוך את הממשלה לכנסת בזעיר אנפין.

אני סבור שהכנסת, הרשות המחוקקת, כשהיא מקבלת חוקים, עליה לקבוע גם את המבצעים ולתת להם את הסמכות הדרושה. אמנם, אני מבין את הצורך בתיקון-מה של המצב הקיים ולכן אבוא בהצעה הבאה: הואיל ועם הקמת ממשלה חדשה עלולים לחול שינויים גדולים בהרכב משרדים, וייתכן שיהיה צורך להכניס שינויים בחוקים רבים ביחס למבצעים, ואין אפשרות לחכות עד אישור הכנסת, תפורסם ההחלטה על העברת סמכויות משר לשר ב"רשומות", והודעה על ההחלטה תימסר על-ידי הממשלה לכנסת. אולם החלטה זו של הממשלה תתבטל אם לא תאושר על-ידי הכנסת תוך כדי חדשים.

שר-התחבורה ד. צ. פנקס:

במצב כזה יכול להיות המבצע שר שאינו קיים כלל.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

אינני יודע מדוע מדבר שר-התחבורה כאילו המצב הקיים בנוגע לשרים אינו ידוע לו. הרי מספר מסויים של משרדים ביושר בכנסת; אם מחר תשב הממשלה ותחליט שישנם חמישים חוקים שעל ביצועם היה ממונה עד היום שר זה או אחר, וצריך לשנות את הדבר, ותחליט למסור את הביצוע לשר-הפנים או לשר-המסחר וההעשיה, היא תביא את הדבר לכנסת. אם הכנסת תאשר זאת תוך תקופה של חודשים — מוטב; אם לא — תגיד הכנסת למי היא מוסרת את הסמכות הזו. ובינתיים תפעל הממשלה בהתאם להחלטתה.

שר-התחבורה ד. צ. פנקס:

ואם היא לא תגיד מאומה?

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי):

אם הכנסת לא תמסור את הביצוע, הרי זה כאילו היא מבטלת את החוק.

אם נבנים תיקון זה, הרי זה כאילו הממשלה מבקשת מאת הכנסת אשראי-אמון למשך חדשים. דבר זה יקל על הביצוע.

שלנו, בניגוד להחלטה שלנו (כי אם ישנו את הדבר, הרי זה בניגוד להחלטה שלנו) אלא עליידי החלטת הממשלה; ובוה שתיים הענין. אינני יודע למה מצא חברי-הכנסת ורפהטיג. — שהביא רק נמוצא השוללים את החוק — לנחוצו לומר שבכל-זאת דרוש הדבר, אלא בבנין של שתי קומות. למה כל העבודה הכפולה הזו? אם אין הדבר בסמכותה של הממשלה, אין היא יכולה להוציא את הדבר לפועל, אלא אם כן תקבל את הסכמת הכנסת.

אני רואה בדבר פגיעה קונסטיטוציונית. כיון שר-בים כבר עמדו על כך, לא ארבה בדברים. מן המפורסמות הוא שאין לנו קונסטיטוציה; זוהי אחת הצרות שאנו נתקלים בה על כל צעד ושעל וניתקל בה על כל צעד ושעל גם להבא. ידוע שהחור קורא לעכבר; וכאן קשה אפילו לומר „חור“, כי זהו שער עצום של אספ ואין, והוא קורא לא רק לעכברים, אלא לחיות גדולות ומסוכות נות יותר, והן מתפרצות מדי פעם בפעם כשמונים ליטול מאתנו חלק זה או אחר של סמכויות הבית ולמסרו לרשות אחרת — לממשלה, אם מדברים על החלטות הבית, והממשלה אומרת שיותר לעשותה. הרי גם אם אומרים שאין בזה תקדים — זהו תקדים מסוכן ביותר; ומי יודע היכן יגמר הדבר. וכל זאת מלבד אותם הדברים שאין מביאים אלינו כלל. והנה באים ואומרים לנו: תנו לנו גם רשות בלאנקו לעשות כרצוננו בניגוד להחלטתם.

על-יסוד כל הדברים האלה, הן מבחינה מעשית והן מבחינה פרינציפיונית, יש לבקש את הממשלה — ואינני רוצה לנסח זאת הפעם בצורת הצעת אי-אמון — לחזור בה מהצעת-החוק; ואם היא לא תרצה לעשות זאת הרי יש להחזירה לה.

דוד ברייב-האי (מפא"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. גם בעזרת זכויות מגדלת אינני יכול לגלות בארבע השורות של הצעת התי-קון את כל הסכנות, שניסר לצייר כאן לפנינו כל קודמי מעל הבמה הזאת. מובן, שאם נקודת-המוצא היא חוסר אמון לממשלה הזאת, ואם אפילו חברי-הכנסת ורפהטיג יכול להרשות לעצמו להשתמש בביטוי „אוורפאציה“, ולדבר בריצנות על סכנת אוורפאציה — הרי אפשר להכ-ניס לתוך ההצעה הזאת את כל אשר רוצים. חברי-כנסת נכבדים, נגד זה אין לי כל תרופה, ואני גם משוכנע מראש שכל פניה להגיון ולשיקול-הדעת, כל אפלאציה כזו אין לה כל סיכוי ולחלית בבית הזה, באווירה השוררת בו; אולם למעשה הענין פשוט הרבה יותר.

לא אחת שוכחים חברי-הכנסת, שהמלה ממשלה באה סוף-כל-סוף מן השורש „משל“, ויש לצייד את הממשלה במכשירים שיתנו לה אפשרות למשול ולשלוט, ושלא תהינה הפרעות לשלטון הזה, לפתע נזכר חברי-הכנסת הררי, כי כל דרך החקיקה שלנו בטעות יסודה ולא צריך בכל חוק וחוק לומר מיהו הממונה על ביצוע החוק, אבל זוהי ירושת מועצת-המדינה הזמנית, ובדרך זו הלכנו בע-בודת חקיקתה של מדינת-ישראל. לי נראה דבר זה, משום שאם ישנה באמת דאגה לזכויות האזרח, הרי איננו יכולים שלא ללכת בדרך זו, כי עלינו לקבוע כתובת לאזרח, שבמקרה ויעשו מעשים על יסוד החוק שהם חורגים מן המסמך של החוק, הרי על האזרח לדעת למי לפנות; הוא לא יוכל לתבוע מן הממשלה בשלמותה את אשר ירצה לתבוע. הוא לא יחפש את האחריות הקולקטיבית, הוא צריך לדעת מיהו השר האחראי לכך, לשם כך יצרנו

כל-פנים אין ספק, שכל כמה שהמדינה והאורגנים הת-חוקתיים והמבצעים שלה הולכים ומתבצרים — הולכת ומתחזקת ההכרה שחלוקת הסמכויות בממשלה צריכה להיות עד כמה שאפשר יציבה וקבועה. אם כלל זה לא נקבע עדיין בזמן הקמת המדינה, הרי רק משום זה שב-אותה תקופה היו עדיין כל הדברים מרחפים באויר, ולא ידענו עדיין איזו צורה תקבל המדינה ומה יהיו הכוחות של רשויותיה, אך במידה שהמדינה הולכת ומתבצרת ונעשית יציבה יותר, בה במידה יש צורך לא לטשטש דברים אלה כי אם לקבעם בצורה יותר בולטת ויציבה.

אני חושב שלא בריא יהיה לשנות את הפראקטיקה התחוקתית של הכנסת הראשונה, שקבעה בכל חוק איזה שר משרי הממשלה יבצע אותו. אני חושב שיש להמשיך גם בעתיד בפראקטיקה זו, ולא אוכל להסכים לדעתו של חברי-הכנסת הררי בנידון זה. אינני רואה כל קושי בדבר להביא, בכל פעם שהממשלה מוצאת לנכון להעביר סמכות משר אחד לשני בשינוי לנאמר בחוק, את השינוי הנדרש לדיון קצר בכנסת, להעבירו לאחר ויכוח קצר לוועדה ול-הביאו שוב להחלטה סופית למליאת הכנסת. אם הכנסת תראה את הדבר כנכון ואם יש לממשלה אמון של רוב הכנסת, תוכל כל הצעה כזו לעבור ולהתקבל בכנסת במשך ימים ספורים, ולא תגרום כל הפרעה במהלך הע-בודה של הממשלה.

אני מציע איפוא, שהממשלה תקבל בחזרה את הצעת-החוק הזאת, ותבוא בשתי-שלוש הצעות חוק בדבר שינוי יים הכרחיים בחוקים הקיימים, כפי שהממשלה מוצאת לנכון לצורך חלוקת התפקידים והסמכויות בין חבריה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

הצעת חוק זו יש בה הן פגיעה ממשית והן פגיעה קונסטיטוציונית קשה. אתחיל מן הפגיעה הממשית.

אני מבקשכם לעבור עכשיו, כרכי „דברי-הכנסת“, תיווכחו שלעתים התנהל ויכוח קשה לאיזה שר למסור סמכויות בכוח חוק זה או אחר. בוויכוחים אלה השתתפו חברים מכל סיעות הבית וגם אנשי הממשלה, שאם כי היא ממשלה קודמת, משתתפים בה אותם האנשים בשינויים מסוימים. תיווכחו שישנם חוקים שהם — יחד עם מסירת סמכויות כלליות לשר אחד — קבעו פרט מסויים שבו יוציא את התקנות שר אחר. כמו כן תוכלו למצוא שבכמה חוקים הציעה הממשלה מראש נוסח האו-מר; דבר פלוני יימסר לסמכות מספר שרים יחד, והי-כנסת — ולא הממשלה — קבעה בכל פעם מי הם השרים שלהם שייך הדבר. נכון — לפחות באופן תיאורטי — שיש בממשלה אחריות קולקטיבית; אך יחד עם זאת קיים ענין של ספציאליזציה ידועה. אביא דוגמה אחת, והרא-שונה שלעתה על דעתי: בזמנו היה ויכוח לאיזו ועדה יימסר הטיפול בשאלת העבריינים הצעירים, והוחלט למסור את הדבר לוועדת החינוך ודאק. אם נקבל עכשיו חוקים שיתקנו את החוק הקיים לגבי העבריינים הצעירים, ויש מה לתקן בענין זה, הרי בוודאי נדרוש ששר-החינוך ימונה על ההוצאה לפועל של חוק זה. אין כאן בעיה של הפליה בין איש זה או אחר, שכן אין אנו יודעים מי יהיה השר, אלא שאלת המינוקיות המיוחדות של כל אחד מחברי הממשלה, שאולי יש לו יותר הבנה ורגש לענינים המסור-רים לטיפולו הישיר.

לא אחת התווכחנו בכנסת הקודמת על דברים רציניים מסוג זה. ועתה באים ומציעים להתעלם מכל הוויכוחים האלה ולשנות את ההחלטה עליידי החלטה לא

יוחנן בדר (תנועת החרות) :

כנסת נכבדה. בוודאי יש כל מיני דברים עקרוניים, שכל אדם המעוניין במשפט מסודר במדינה עליו להכיר בהם. נכון שאין זה טוב לשנות חוקים על-ידי החלטות הממשלה. כל מה שנאמר על דברים קונסטיטוציוניים כאן, מקומו שמור וכבודו קיים. אני גם אומר שנוכח הדבר, שמבחינת הטכניקה של ספר החוקים, ההצעה איננה טובה, כי לפי ההצעה הוצאת יתפרסמו סמכויות השרים בספר החוקים ושום אדם לא יוכל להיות בטוח שמה שקרא בספר החוקים הוא נכון. הוירסיסטים יודעים, כמה מהם שומרים באמת על ה"רשומות". ייתכן שתהיה ב"רשומות" הערה קצרה, שסמכויות מסוימות הועברו משר לשר, ואנשים, ודוקא אזרחים פשוטים, אולי אפילו מפא"ייקים פשוטים, עלולים ליפול בפח.

דבר נוסף הוא ענין של בית-דין גבוה לצדק, היום ידוע לכל אחד, אם הוא רוצה לפנות לבית-דין גבוה לצדק, איזה שר יהיה נתבע. לפי הצעתו של חברי-הכנסת הררי יהיה עליו לתבוע לדין את כל הממשלה לשם בטחון, ואם לא יעשה זאת — עלול גם הוא ליפול בפח. אומר עוד דבר אחד מבחינה משפטית: בחוקים ידועים חילקנו בכ" וונה את הסמכויות בין כמה שרים. למשל: באותם החוקים הנותנים סמכות לאיזה פקיד מוסמך, והקובעים גם ועדת-ערעורים, מתמנה הפקיד המוסמך על-ידי השר המתאים, וועדת-הערעורים מתמנה בדרך-כלל על-ידי שר-המשפטים, וזאת כדי שיהיה איזה הבדל והפרדה בין שתי הסמכויות. כך עשינו בחוק הגנת-החיללים, בחוק תפיסת מקרקעי ובחוק הבחירות לכנסת השנייה, שהוא גם חוק לאותן הבחירות שיהיו בעתיד.

כל הדברים האלה, מבחינה משפטית גרידא בוודאי שהם נגד ההצעה שהובאה הנה. אבל כל מה שאמרתי כאן, הוא בעצם לא לענין, למרות שהתוכן הוא במסגרת של אותו דיון שהתנהלה על הרגע הזה, כי הדבר הוא הרבה יותר מעניין, חשבתי תמיד, שאני האיש הנאיבי בבית הזה. אני רואה שיש כאן חברים רבים כאלה, חברי-הכנסת הררי וקלינבוב דיברו לענין, אבל לא על הענין, וחברי הכנסת בריהודה החרף שאל אפילו: למה דורש חבר הכנסת ורהפטיג מה שהוא דורש — הוא לא הבין זאת.

רבותי, כיון שכך הדבר, אינני יודע אם חברי-הכנסת בר"ב'האי הוא באמת נאיבי, או שהוא רק שומר על הכוונה שביסודו של החוק הזה. אני אומר שצריך לדבר ברורות על עצם החוק הזה. החוק הזה איננו מעניין בכלל כל זמן שקיימת ממשלה יציבה, כלומר: ממשלה שבה שוררים יחסים תקינים בין חבריה, ממשלה השומרת על אחריות קולטביית ועל החלטות קולטבייות, ממשלה שיש לה רוב בבית, ממשלה כזאת יכולה בקלות להביא לבית הצעת-חוק המעבירה סמכות משר אחד לשר אחר, והדיון הכללי בוודאי יהיה אז הרבה יותר קצר מאשר הדיון הכללי היום.

במצב תקין, כאשר היחסים בממשלה, בין חבר לחבר, הם תקינים, בוודאי שאין צורך בחוק כזה. אבל, החוק הזה הוא כאילו סעיף ידוע בחוזה יישואין, הנערך על-ידי עורכי-דין. הבחור והבחורה אמנם אוהבים איש את רעותו ואהבה נלהבת, אבל עורכי-הדין הוא ציני ויודע שהם עלולים לריב ואולי אפילו יבואו לידי גירושין. לכן, כבר בחוזה בין הנאהבים האלה הוא כותב מראש, מה יהיו הדינים והסידורים אם חס"שולום יבואו לידי גירושין.

רבותי, עליכם להבין שבמצב כזה, אם יתקבל החוק,

את האפשרות של הליכה לבית-דין של צדק ולתבוע כל שר לאחרייתו על מעשיו, אם הוא חרג ממסגרת החוק. כמעט כל חוק מלווה זכות הוצאת תקנות, שהן הכרחיות להסדר החיים התקינים של המדינה. התערבותה של המדינה בחיי יום-יום הולכת וגדלה מיום-ליום. ועליכן מוצאי אים את התקנות שאנו קוראים להן — חקיקת-משנה. חקיקת-משנה זו, יש והיא עולה בהיקפה על חקיקת היסוד; ולכן אנו נותנים אפשרות לשר המתאים להוציא תקנות, ויש צורך לדעת מיהו השר האחראי כדי לקבוע אם הוא משתמש בחוק שימוש נכון, ואם לא חרג מן המסגרת המותרת לו. יש לנו אפשרות לתבוע את השר המתאים למשפט, אם התקנות חרגו מן המסגרת הניתנת לו. אם אתם שוללים כתובת זו של השר המתאים והאחראי לביצוע החוק הזה — אתם מבטלים את הכחחות המדוייקת. מה מנסה הממשלה לעשות עתה? אנו טרם יצאנו מתקופת גישושים בסידורי המשרדים שלנו, מצב הדברים אינו כה מוצק בתוך המנגנון הממשלתי שלנו. עליכן, אנו מצד אחד צריכים לא להיות כה נוקשים ולתת אפשרות לממשלה להעביר משרד מסויים מסמכותו של שר אחד לסמכותו של שר אחר; ומהצד האחר — אנו צריכים לשמור שהכחחות תהיה ידועה לאזרח, כדי שיוודע מי הוא האחראי מתאריך מסויים לביצוע חוק מסויים. לשם כך באה ההערה בסעיף ב', שההחלטה על העברת סמכויות תפיר סם ב"רשומות". בזה אנו סיפקנו את הצורך הזה, וכל המעוניין יידע מהיום ואילך מי הוא האחראי למשרד מסויים.

חברי-הכנסת ורהפטיג אומר, שכל שינוי כזה זקוק לאישור הכנסת. הנסיון הזה להכניס את הכנסת לפיקוח של הפעולה היומיומית של הממשלה, להעמיד את הכנסת לא כמוסד עליון במדינה, הן מדי פעם בפעם על פעולות הממשלה ואשר בשביל זה הוא משתמש במכשיר החוק ביותר שיש בחיים הפארלאמנטאריים, הבעת אמן או אי-אמן, זאת אומרת באפשרות של פטורי הממשלה — הנסיון הזה איננו מוצלח. ולא מן הנכון לעשות את הכנסת אחראית מדי יום-יומו לכל מיני תקנות ולכל השינויים שהממשלה תחליט עליהם; כגון: שמשדר מסויים יעבור מסמכותו של שר זה לשר אחר. האם עליכן צריכה הכנסת להחליט? אני סבור שזוהי שאלה של ממשלה טובה, של יעילות השלטון, ועליכן יכולים להחליט אותם 13 חברי הממשלה היושבים סביב שולחן אחד, שעליהם מוטלת האחריות הקולטביית של שלטון טוב ויעיל במדינה.

זהו מה שאנו רשאים לתבוע מהממשלה הזאת. ואם אנו רשאים לתבוע זאת — אנו צריכים לתת לממשלה את האפשרות להעביר בקלות דברים מסמכותו של שר אחד לסמכותו של שר שני. אין צורך לדבר במקרה זה ובהזדמנות של הגשת החוק הצנוע הזה על "אוורפאציה". באופן מיוחד נראה לי משונה לשמוע מפיו של חברי-הכנסת ורהפטיג את הדיבור הזה על אפשרות של אוורפאציה של שלטון על-ידי הממשלה הזאת.

אני חושב שהדרך היחידה היא להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט. שם יהיה מקום לכירור נימור קים משפטיים או לגינוח זה או אחר, אבל הכלל צריך להיות ברור: יד יותר קלה, חופש פעולה לממשלה בחלוקת הסמכויות בין השרים לשם ביצוע שלטון טוב. אין דבר שהמדינה מעוניינת בו היום יותר מאשר שלטון טוב ושלטון יעיל.

חוש ההומור. לעומת זאת, הם צוחקים לפעמים, כשמדברים על דברים רציניים מאוד.

החוק הזה — מנסים להציג אותו כאילו היה נוגע רק בדבר ארגוני-פנימי של הממשלה, שצריכה להסדיר את עבודתה. הייתה מבין את הגישה הזאת אילו היתה זאת אחת הוועדות של מפא"י או של מפלגה אחרת; אזי היה זה באמת ענין פנימי. אבל, כשמדובר בממשלה האחראית לפני הכנסת אין דברים שהם פנימיים בלבד.

משרדים ואישים, משרדים ושרים, אלה הם שני דברים נפרדים, שאינם מזוהים תמיד. למשל, אם קובעים משרד מיוחד למשטרה, יש לכך משמעות פוליטית, משמעות ממלכתית כללית, בלי הבדל מי הוא שר-המשטרה, אם הוא ניטה למדיניות של מדינת משטרה מלאה, או מדי-נח-משטרה למחצה. אולם, עצם העובדה שנקבע משרד כזה, עצם העובדה שנקבעה חלוקת עבודה כזאת בתוך הממשלה, יש לה משמעות מיוחדת. אינני יודע, אם יש עוד מדינה, שקיים בה משרד-משטרה. (קריאות: בבית-המועצות). אין שם שר-משטרה ואין שם משרד-משטרה. במדינת-ישראל יש שר-משטרה מיוחד, כלומר, מעמידים את המשטרה במרכז החיים הצבוריים שלנו, במקום שאינו חלוק לה. משרה זו צריכה להיות שייכת למשרד-הפנים, ושמעתי, לאשרי, שאיננו היחידים החושבים כך, ושישנם עוד חברי-כנסת מסיעות שונות, החושבים כמונו בענין זה. החלוקה הפנימית קובעת לפעמים בהרבה את המגמה, את ההסכמים הקואליציוניים, או את הקנוניות בין המפלגות וחלקי המפלגות. לכן, אין זה ענין פנימי.

יחד עם זאת, העובדה, שאנו מעריכים את פעולת הממשלה והחלטותיה העקרוניות כנופלות על אחריות כל השרים, אינה עומדת בסתירה למה שאמרת. שמעתי שישנם שרים, שהרגשתם אינה נוחה אחרי ההחלטה הקטלנית של השבוע שעבר, בענין "הפיקוד" המודרני-טכני. הגיעו אלי ידיעות כי יש שר, ואפילו שרים, האומרים: "מה אני יכול לעשות? אינני קובע בשאלות אלה!" אנו, כמובן, איננו חושבים, ששרים אינם אחראים למדיניות הכוללת של הממשלה. מי שמשתתף בממשלה ונותן יד להחלטות, היכולות להמית אסון על המדינה, הרי הוא אחראי להחלטות ביחד עם כל חברי הממשלה. כשהיה, למשל, הוויכוח הגדול בכנסת בענין הכשלו המלא, לכל אורך החזית, של הממשלה בשטח הכלכלי, בשטח האספקה ובשטחים אחרים, לא חשבנו ששר אחד בממשלה הוא שנכשל, כפי שהאופוזיציה הימנית, שאמרה שהשר הנקרא דב יוסף הוא שנכשל, הציגה את הדבר. אנו חשבנו שהמדיניות הכלכלית של הממשלה, הקשורה בפוליטיקה הכללית שלה, היא שנכשלה. כי זו היתה מדיניות מתוכננת של הורדת רמת החיים, כדי להציג אחר-כך את הדברים בעיני העם בצורה כזו, ש"מוכרחים" להשתעבד, ואחרת יהיה רעב. קודם, "הצליחו" להוריד את רמת החיים, ואחר-כך הוכיחו, שאין דרך אחרת, אלא למכור את הריבונות.

מכאן שהתנגדותנו לחוק המוצע אינה נובעת מאי-ראיית האחריות הכללית של הממשלה כגוף ושל כל חבר הממשלה באשר הוא חבר הממשלה. הואיל ודברים אלה של ביקעת משרדים וחלוקת עבודה וסמכויות בין המשרדים יכולים להיות לפעמים דברים עקרוניים, שאינם נוגעים רק להרכב הפרסונאלי — אם כי גם לזה יש לפעמים חשיבות — עליהם להיות מובאים לאישור הכנסת.

מפלגתנו התנגדה תמיד לריבוי סמכויות של הממשלה, שאינם מובאות לאישור הכנסת. החוק המוצע, בין

יהיה לו פירוש ותוקף אחר לגמרי, ולא במקרה מסכים חבר-הכנסת והרפטיג לסמכויות כאלה — אבל רק אחרי חדשים. הוא חושב שבמשך חדשים הקואליציה לא תתפורר.

נתאר לנו שהחוק הזה קיים והנה הממשלה מתפטרת עוד פעם. הרוב שבממשלה רוצה "להרכיב" כתובן במיעוט שבממשלה. לדבר הזה יש כבר היסטוריה, שהתחילה, לדעתי, כאשר בישיבה הראשונה של הוועדה המתמדת של הכנסת הראשונה, שנקראה עוד בשם אספה מכוננת, הפניתי את תשומת-לבו של שר-המשפטים לכך, שלפי הצעת חוק המעבר אין ביכולתו של ראש-הממשלה להיפטר מן השרים שימרדו נגדו, אלא עליידי התפטרות הממשלה כולה. — זה חוק של הכנסת. כך החליטה הכנסת. לאור המציאות הקואליציונית, יש גם הגיון בדבר. אני חששתי קצת, אבל אז לא ידע עוד חבר בבית הזה שיכול להיווצר מצב, שבממשלה תמשיך לכהן ארבעה, ששה ואפילו שמונה חדשים אחרי שהתפטרה, מחוסר סולידריות בין חבריה.

אזכיר לחברים את ה-21 בפברואר של "דוד נפוליאון", את ההחלטה המפורסמת של הממשלה, ששר שאיני בא לשיבות הממשלה, הרי זה כאילו התפטר. אולי זוכרים אתם את פרטי אותו דיון. אז היה ברור לכל הבית, שאמנם אפשר להתפטר, אך אי-אפשר לומר שמישהו "נתפטר". הדבר הזה לא הצליח אז. אזכיר לכם גם את פנייתו הדראמטית של ראש-הממשלה מעל הבמה הזאת, אחרי שפורקה נמשלתו הראשונה. הוא דרש מראש הפרעל המזרחי ומיתר השרים הדתיים שיתפטרו, כיון שאינם נושאים באחריות הקולקטיבית. הקריאה היתה דראמטית, אבל הם לא התפטרו.

אחר-כך הביא לנו ראש-הממשלה הצעת-חוק לתיקון חוק-המעבר. כיון שזה היה בשעת המשבר והכוונה היתה ברורה, החזיר הבית את ההצעה לממשלה. וקרה דבר "גיום": הממשלה היתה קיימת, בידי כל השרים נשארו סמכויותיהם ולא היה בידי ראש-הממשלה לפגוע בסמכויותיהם של שרים אלה. ואולי זאת היתה הסיבה, שבסופו של דבר דרש מר בן-גוריון בחירות דהפוט.

מר בן-גוריון איננו כאן ברגע זה, אבל אני מוכרח לומר שאני מעריך קבוע של כוחו התבססי ושל כשרונו לראות את הגולד בסיבוכים קואליציוניים. למרות שעד כמה שאני יודע הוא לא גמר את לימודי המשפטים, הוא באמת עורכי-דין טוב מאותם עורכי-דין — יסלחו לי — שחשבו כי זוהי הצעה תיאורטית לגמרי. הוא כבר היום יודע כי — מי יתן, או ייתכן, או רחמנא ליצלן, אולי יבוא יום ושוב יבוא משבר על הממשלה ואז ישובו כל אותן הצרות שהיו לו, ומה יעשה אם לא יהיה לו חוק? הוא יחליט ליטול פקט מסיים של הפועל המזרחי את כל סמכויותיו ויעביר אותן לשר אחר במפלגתו. אחר כך יעשה אותו הדבר למר פנקס, ואפילו למר בורג שהוא מסיעת "למפנה", ואז, מה יישאל לשרים אלה? — משי כורת, גדולן ומכונית! אני מעריך מאוד את כוח ההמצאה של מי שהמציא את ההצעה הזאת דווקא ברגע שהרוחות שקטים ושיש כאילו סיכוי להעברתה. אבל, מנימוקים שצינתי קודם, ולא מפני שאני דואג לשותפים הקואליציוניים של מפא"י, אני מציע להחזיר את ההצעה למפא"י.

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה. אני מצטער מאוד שלחלק מחברי הכנסת אין אפילו חוש של הומור, והם זועמים, ואני חשבתי שיש ערכים שאינם נוגעים למפלגה זו או אחרת, וביניהם

מפני כל הסיבות האלה אני חושב שאין זה חוק פשוט ודווקא בחוק זה טמונים הרבה מוקשים. הייתי מציע לממשלה לשוב ולשקול, אם ברצונו זה החוק המוצע הוא חוק המתאים לממשלה ולמדינה גם יחד.

שר המשפטים ד. יוסף:

כנסת נכבדה. כיוון שראש הממשלה איננו ברצונו זה כאן אני מרגיש חובה לעצמי לומר מלה ביחס לדברי חבר הכנסת בדר. הוא רוצה כנראה להרוויח את כספו כחבר כנסת ומרגיש לחובתו לבדח את הבית בכל פעם שהוא מופיע. כל התיאוריה היפה, שהוא בנה כאן בנוגע לראש הממשלה ויכלתו לחזות דברים מראש — אני מוכן, להסכים שיש לראש הממשלה כשרון רב לחזות דברים מראש — כל התיאוריה אינה נכונה, ולראש הממשלה לא היה שום קשר עם החוק הזה. יומא אותו במשרד המשפטים והכינו אותו שם, ובלי כל מחשבה תחילה על סידורים פוליטיים מסויימים, אלא מפני שהיה צורך לקבוע סידור זה כדבר פורמאלי גרידא. מובן, שיכולים להפוך כל דבר פורמאלי לדבר מסורבל, הנושא בחובו מוקשים. אני כשלעצמי אינני רואה את המוקשים הטמונים בחוק זה. יכול אני להצהיר חגיגית, שאלה שערכו את החוק לא הניחו בו מוקשים ולא חשבו על מוקשים. אילו ידעתי את הדברים שיתעוררו כאן, הייתי מציע, שהכנסת תעסוק בחוקים רבים יותר, ובמקום להביא חוק מרוכז אחד הייתי מציע להביא ד חוקים. אך כיוון שהובאו כאן טענות שונות והתווכחו עליהן, הרשוניא לי לענות לדברי ויכוח אלה.

אני מקבל את הדעות שהובעו כאן, וגם לי יש דעה ביחס לדברים אלה. קודם כל ביחס לדברי חבר הכנסת הררי. הוא עורר כאן שאלה מענינת מאד: האם הלכנו בכלל בדרך הנכונה כשקבענו בכל חוק וחוק שר מסויים הממונה על ביצוע החוק? אחרי ששמעתי את הוויכוח היום הייתי רוצה מאד לומר שהוא צודק, ושהיה הרבה יותר קל אילו היינו הולכים בדרך המקובלת בארצות בעלות נסיון, אך גם שם אין עושים זאת. ייתכן שבאמת רצוי שיהא דיון נוסף בשאלה יסודית ועקרונית זאת, אם זאת היא התחיקה הנכונה, או אם הגיוני יותר ורצוי יותר שלא להר כיר את השר הממונה על ביצוע החוק, כמו שעושים בארצות אחרות. עד כמה שאני יודע, אין באנגליה דברים כאלה, ואלה שחובה עליהם לקיים את החוק, מצויים לעשות זאת, ואין מפרשים, ששר מסויים ממונה על ביצוע חוק זה או אחר. ברור שבעיה זו לא תמצא את פתרונה במשך שבוע או שבועיים, ואם נרצה להיכנס לדיון בבעיה זו, זה יגזול זמן רב. השאלה היא, מה יהיה בינתיים לגבי העבר? כבר ישנם חוקים הקובעים, ששר מסויים ממונה על ביצוע חוק זה וזה. אין אני מזלזל כלל בהשקפה שהובעה כאן על ידי חבר הכנסת הררי; יש מן ההגיון בהשקפה זו, אך בלי לזלזל בה ובלי לסתור השקפה זו אני אומר, שבחוק המוצע יש צורך לגבי החוקים הקיימים כבר עד שנעבור לשיטה אחרת של ניסוח חוקים.

אשר לדעה השניה שנשמעה כאן, כאילו אנו פוגעים בזה בצד הקונסטיטוציוני, אני כופר בעיקר זה, כי אין אצלנו מצב קונסטיטוציוני כזה. קודם כל, חבר הכנסת ורהפטיג, אין אני יודע, אם זה מצוי ברוב המדינות האחרות. לא עשיתי סטטיסטיקה, אך אני יודע, שאין זה כך באם הפארלאמנטים שבעולם, וצירי הפארלאמנט אינם מביעים אמונן בחברי הממשלה בתפקידים מסויימים. קודם כל מביעים אמונן או איאמונן בפרוגרמה.

יתר הסכנות שבו, שצויינו כבר עליידי חברי הכנסת, יש בו גם סכנה זאת, שתוך כדי חלוקת עבודה „פנימית“ עלולים דברים רבים להישלל מהכנסת, והאיל ואין חוקה, וסמכויות וכוונות, שהשרים והממשלה יחליטו עליהן, יבוצעו על בסיס של תקנות. הדבר מסוכן בעיקר כאשר עומדים בתקפם חוקי החירום הבריטים הכלליים, הדיקטטוריים.

מכל הסיבות שהזכרתי, מתנגדת סיעתנו לחוק, ורוש רשת לא להעבירו לוועדה, אלא להחזירו לממשלה.

אליהו משה גנחובסקי (הפועל המזרחי):

כבוד הוישב ראש, כנסת נכבדה, אינני סבור, כדברי חברי הכנסת בר-רב-האי, שיש צורך בזכויות מגדלת כדי לראות את הטמון בחוק זה. אני חושב שאפשר לראות זאת במשקפים פשוטים, ואפילו בלי משקפים. חוק זה אינו פשוט כלל וכלל.

אינני רוצה לחדש עכשיו את הוויכוח, שהתקיים בכנסת הראשונה ביני לבין חברי הכנסת ארגוב, אם אינני טועה, על האפשרות להכניס שינויים בתוך הממשלה בלעדי הכנסת. אמרתי אז את דברי גם מבחינה יהודית משפטית, ואינני רוצה לחזור עליהם.

ברור שהממשלה הנבחרת עליידי הכנסת, נבחרת לא כדבר מופשט, אלא כשרים בתפקידים מיוחדים, מחולקים לעבודתם ומשרדיהם. אני מכניס נימוק חדש לוויכוח זה: כל חוק, הקובע את השר המטפל בו, נותן על ידי זה בעצם פירוש לחוק, פירוש הצמוד לחוק. אם אנו קובעים בחוק, ששר מסויים הוא המבצע אותו, הרי זה משמש פירוש לחוק, במשפט שלנו יש דוגמות רבות לדבר זה. ישנן שאלות המתורצות, למשל, על-ידי סברה שהכניס הרמב"ם בהלכות מסויימות במקום מסויים, והמקום מר כיון שזהו העיקר ושסברה זו מחייבת בקשר לביצוע. בהוק יש חשיבות רבה למי שצריך לבצע. בכנסת הראשונה הצעתי, למשל, שחוק הארנונה לא יהיה נתון בידי משרד האוצר, אלא בידי המשרד לנפגעי מלחמה. ההצבעה בענין זה נגד דעתי נתנה פירוש אחר לגמרי לחוק, אילו היתה מתקבלת הצעתי, שהשר לנפגעי מלחמה יטפל בארנונה, היה פירוש הארנונה אחר לגמרי מזה שניתן לו עליידי החלטת הכנסת, ששר האוצר יטפל בעניני הארנונה. הקביעה, איוה שר יבצע את החוק, היא בעצם פירוש לחוק, משום כך איאפשר שהממשלה תתערב בפירוש, שהכנסת נתנה לחוק זה או אחר על ידי כך שקבעה, מי הוא השר שיטפל בו.

ברצוני להביא עוד דבר המראה בעליל, שאי אפשר להסכים לחוק זה, וזהו דבר פירואי יותר, שאלת התקציב. כל חוק קשור בתקציב, לפעמים תקציב של הכנסות והוצאות. אין יכלו לדעתכם, בלבנות תקציב שנותי למשרד מסויים בלי להסתמך על חוקים שהוא צריך לטפל בהם, ובלי להתחשב בהחלטות שעל משרד מסויים לקבל? פתאום תבוא הממשלה ובלי אישורה של הכנסת תכניס שינויים בענינים התקציביים ותאמר שלא שר זה יטפל בדבר אלא שר אחר. דבר זה עלול להביא לשינויי מושי גם אשר הכנסת לא התכוונה להם בכלל.

אם אנו מדברים כאן על אחריות קולקטיבית — הרי הלואי ולא יקרה כדבר הזה, אבל בכל זאת עלול לקרות שתהיה ממשלה מפורטת והיא, בלי אחריות קולקטיבית, תחליט להעביר סמכויות משר אחד לאחר בלא אישורה של הכנסת ובלי אמונה של הכנסת.

ממנה להחליט, על מתן רשות לממשלה להעביר סמכות מאיש אחד בממשלה למשנהו, כפי שאנו עושים כעת. איש מבין המתווכחים לא דיבר נגד ביטול משרד-העליה והעברת הסמכויות למשרד-הפנים או למשרד-החוץ. להיפך, שמעתי דברי שבח מחברי כנסת שונים, שזה צעד נכון. אמרו, שאנו מדינה צעירה ועלינו עוד להכניס מפעם לפעם שינויים רבים במיכונה הממשלה ובהרכבה, עד שנגיע להר"ב הרצוי. לכן אין כאן יותר מאשר הצעה להקל על הכנסת כדי שלא נצטרך בכל פעם לבוא ולהטרידה. המצב שבו אנו נמצאים הוא קשה מאד. כבר עבר חודש מאז הקמת הממשלה ורק כעת אנו באים לפניהם בענין חוק זה. לא ייתכן להשאיר את המצב כמות שהוא, שישנם תפקידים לפי חוקים מסויימים ואין אנשים שיוכלו למלאם מכיוון שלא הספקנו להביא את הדבר בפני הכנסת והיא לא הסי' פיקה לדון בו. כידוע, רשאות הממשלה לגבי כל חוק המנדט להעביר סמכויות משר אחד למשנהו, ואת זה רוצים אנו לעשות גם לגבי החוקים שלנו.

אני רואה את החשש שעורר חבר הכנסת בריהודה, ישנם חוקים ספורים, בהם היתה הכנסת מעוניינת שסמכות מסויימת תימסר לשר מסויים דווקא. אין כל כוונה לממשלה לנוגע בעניינים יסודיים אלה, בפירוש אמרתי זאת ואני חוזר על כך כהודעה בשם הממשלה. חוק י"ה בא רק להסדיר עניינים סידוריים של הממשלה בקשר עם חיסול משרד או העברת תפקיד מסויים משר אחד למשנהו ולא בקשר עם מקרה יוצא מן הכלל, כשהכנסת רוצה ששר מסויים יטפל בענין מסויים. בוועדה אפשר היה בוודאי למצוא ניסוח, שיסיר את החשש הזה.

לצערי, לא הבנתי למה התכוון חבר הכנסת גני' חובסקי כשדיבר על תקציב. חוק זה אינו נוגע לתקציב. הוא איננו מרשה לממשלה להכניס שום שינוי בתקציב. התקציב שהכנסת מקבלת קובע כל סעיף וסעיף וגם את המשרד שרשאי להוציא את הכספים האלה, ואין זה נוגע לדבר, איזה שר יהיה ממונה על עבודת המשרד. התקציב יישאר כמות שהוא.

אני אומר איפוא, שחוק זה בא להסדיר, ורק להסדיר, את העניינים הפנימיים של הממשלה. אני מבקש מן הבית לראות את הצעת-החוק ברוח ובכוונה שהגשנו אותה ולהעביר אותה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק :

ישנה הצעה להחזיר את החוק לממשלה, וישנה הצעה של הממשלה להעביר את החוק לוועדה. אני מעמיד להצבעה את שתי הצעות זו מול זו.

הצבעה

בעד החזרת החוק לממשלה — 30

בעד העברת החוק לוועדה — 43

ההצעה להעביר את חוק המעבר (תיקון), תשי"ב

— 1951 לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

כשהממשלה מופיעה בפני הפארלאמנט ומציגה את עצמה, היא מציגה פרוגרמה, הפארלאמנט דן על הפרוגרמה ולא על האנשים. לא פעם דנו בעניינים אלה. האם אמר פעם משהו איוז מלה על איש מסויים שהיה מועמד לממ"ש של ד. דיברו על הפרוגרמה — ורק עליה מצביעים.

ידוע שבאנגליה, אחרי שהממשלה כבר קיימת והיא עליה דיון בפארלאמנט, משלים ראש הממשלה את ממשלתו, ואיש אינו מתווכח אתו, גם אם מינה את חותנו לתפקיד מסויים בממשלתו, כי ההוכחה וההצבעה הם בעד הממשלה כמות שהיא מופיעה, או נגדה. אני יכול להזכיר לכם, שבבית הזה היה תקדים, שהופיע ראש הממשלה לאחר משבר מסויים והציע ממשלה בת שבעה חברים. הוא לא ציין בהזדמנות זו, איזה תפקיד יינתן לכל חבר בממשלה. אמנם, הממשלה שהוצעה לא קיבלה את אמון הבית, אך איש לא הצביע נגד הצגת הממשלה כפי שנעשתה, גם לא היושב ראש החייב לדעת יודע את הפרוצדורה הנכונה.

אני אומר בדעת ברורה : אם מתוך איוז סיבה, נניח אם אחד מחבריה מתפטר, רוצה הממשלה לעשות שינוי מסויים בתפקידים, אינני סבור שהיא חייבת להופיע ולב"קש אמון מהבית. ייתכן שתהיה לכנסת הזדמנות לדון בקרב ולהחליט בענין זה. אם תחליט אחרת — יהיה כפי שתחליט, אך לעת-עתה דבר זה לא נדון עדיין.

אין דעתי כדעתו של חבר הכנסת ורהפטיג. אינני חושב, שהצביעו בעד הממשלה הנוכחית מכיוון שחברת הכנסת גולדה מאירסון היתה מועמדת לשרת העבודה. הנה לכם דוגמה : השר נפתלי אין לו תיק, ובכל זאת איש מכבד את העלה על דעתו לשאול, בעד איזה תיק הצעתם. אינני מבין מדוע אתם מופיעים פתאום בכל מיני תיאוריות שאין להן שחר ובסיס בחיים הפארלאמנטאריים שלנו ? יכול אני לבטל בפה מלא את כל החששות שהובעו כאן ואני חוזר ואומר, שלפי עניות דעתי מותר לעשות שינויים קלים בממשלה בלי לבקש את אמון הכנסת; מובן שאין אני מדבר על שינוי יסודי, אלא על התפטרות חבר אחד וכדומה. אין להניח שהממשלה תגיע לאבסורד כזה כפי שתיאר חבר-הכנסת ורהפטיג, שיקחו את כל הסמכויות משר אחד ויעבירו אותן למשנהו. כשהיה ממשלה כזו, כדאי יהיה להביע לה אי-אמון ובצורה זו להיפטר ממנה. אך אין כל צורך להפוך דבר פשוט וישר למשהו מסובך כליכך, כפי שזה נעשה כאן.

חבר-הכנסת קליבנוב דיבר על ביטול חוקים בסמכות שתנתן על ידי כך לממשלה. אין יסוד לכך, חברי היקר. ברור כשמש, שחוק זה איננו מאפשר לממשלה לנוגע בסמכויות שרים לפי החוק או בהיקף סמכויותיהם. השאלה היא רק, איזה שר משרי המדינה יטפל בענין מסויים ותו לא, ואתם בעצמכם אמרתם, שמבינים אתם שמותר לממשלה לחלק בין חבריה את עבודתה. אין בחוק הזה אף מלה שאפשר ללמוד ממנה, שניתנת לממשלה סמכות לביטול חוקים מסויימים. יתר על כן, אנו באים לכנסת ומבקשים

חוק הצהרות מוות, תשי"ב—1951 (*) (קריאה ראשונה)

שר-המשפטים ד. יוסף :

חוק הצהרות מוות בא לקבוע הלכה למקרים שאינם מתבססים על מסיבות שאי אפשר להוכיח בדרך הרגילה

היו"ר י. שפרינצק :

נעבור עכשיו לסעיף ה' של סדר-היום — חוק הצהרות מוות, תשי"ב — 1951. רשות-הדיבור לשר-המשפטים.

ישיבה י"ז, י"ג חשון תשי"ב (12 נובמבר 1951)
— חוק הצהרות מוות (יוסף, שפרינצק, ורהפטיג) —

שהנעדר נעלם בישראל, או שהמבקש יושב בישראל, והוא קרובו של הנעדר בדרגת קירבה מסוימת שהחוק מציין אותה.

בית־המשפט יקבע בהצהרה — על יסוד הראיות שלפניו — את יום המוות ואת שעתו. באין ראיות מס' פיקות לקביעת יום המות חזקה שהמוות אירע ביום היעלמו של הנעדר.

בית־המשפט לא ידון בבקשה להצהרת מותו של נעדר, אלא אם יש לפניו הצהרה, שהמבקש לא הגיש בקשה דומה באחת הארצות שהצטרפו לאמנה, או שהגיש בקשה כזאת, וחזר בו לפני מתן פסק־הדין, או שבקשתו נדחתה מחוסר סמכות.

בית־המשפט לא יצהיר על מותו של נעדר, אלא אם נתפרסמה הודעה שיש בה כדי לתת הודמנות מספיקה לנעדר להודיע שהוא בחיים.

על בית־המשפט בישראל להודיע ללשכה הבינלאומית פרטים מלאים על כל בקשה שהוגשה לו; ובית־המשפט לא יתן את ההצהרה המבוקשת עד שלא עברו שלושה חודשים מהיום שבו פרסמה הלשכה הבינלאומית את הבקשה להצהרת־מוות.

על בית־המשפט בישראל להודיע ללשכה הבינלאומית על כל החלטה בענין בקשה להצהרת מותו של נעדר.

הצהרת מוות שניתנה בחוץ־לארץ בהתאם להוראות האמנה, תשמש בישראל ראיה לכאורה על עובדת המוות ויומו.

נתן בית־המשפט הצהרת מוות ולאחר מכן הובא ראיות מספיקות, שהנספה או הנעדר עודנו בחיים — יבטל בית־המשפט את ההצהרה.

הצהרת מוות לא תפגע בדינים הנוגעים להתרת נשואין. זהו תוכן החוק. אני מציע שהבית יעביר חוק זה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק :

אני מנית, שלדיון זה יספיק אם אתן רשות דיבור לחמש דקות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת ורהפטיג.

זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי) :

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. אני תומך בהעברת החוק. לוועדת החוקה, חוק ומשפט. אולם אני רוצה ללוות את העברת החוק לוועדה בכמה הערות.

קודם־כל אני מזכיר לשר־המשפטים הבטחה שנתן לי קודמו בכנסת הראשונה. עדיין אין אצלנו הסדר בענין אמנות חוץ, חוזים והסכמים. לא קבענו כל הסדר חוקי אילו מן האמנות טעונות אישור הכנסת ואילו אינן טעונות אישורה. הובטח לי עוד בכנסת הראשונה שהממשלה מעבדת הצעת חוק בנידון זה. מעולם לא דרשתי שכל אמנות־הצעת חוק באישור הכנסת. אני מבחין בין אמנות והסכמים חשובים יותר לבין החשובים פחות. באותה שעה הצעתי אבן־בוחן; אילו מן אמנות טעונות אישור הכנסת ואילו אינן טעונות אישור. אמרתי שתחזים בינלאומיים המצריכים חקיקה מוניציפאלית, או מעמיסים על המדינה נטל כספי — טעונות אישור הכנסת; לעומת זאת הסכמים וחוזים שאינם מטילים דברים אלה יכולים להישאר בידי הממשלה. אפשר להתווכח אם אבן־בוחן זו נכונה היא או לא, אבל אין ספק שהגיעה השעה שהממשלה תביא הצעת חוק בענין אישור אמנות בינלאומיות.

את עובדת מותו. תכלית החוק היא, לקבוע הוראות בדבר הצהרת מותו של אדם שנעלם בנסיבות של סכנת נפשות, והוראות בדבר הצהרת מותם של נעדרים מלחמת העולם השנייה. כן בא חוק זה עקב האמנה הבין־לאומית בדבר הצהרות על מותם של נעדרים, שהממשלה הצטרפה אליה.

לפי החלק הראשון של החוק תוכל להנתן הצהרה על מותו של אדם, שעקבותיו נעלמו יותר משנתיים, ויש לשער שהוא מת עקב מאורעות מלחמה, או עקב מאורעות טבע פתאומיים, או בתאונה.

לשם ריכוז הטיפול בתביעות הצהרת מוות נקבע, שבית המשפט המוסמך למתן הצהרות כאלה יהיה בית המשפט המחוזי בירושלים. הדבר ירוכז בבית משפט זה, ושאר בתי המשפט בכל חלקי הארץ לא יטפלו בבקשות מעין אלה. בקשה להצהרת מותו של איש שמת בנסיבות אלה יוכל להגיש איש שיש לו ענין בדבר, או היועץ המשפטי לממשלת ישראל, או בא כוחו. תנאי למתן בקשה על הצהרת מותו של איש כזה הוא שהיה הושב בישראל, או שרכושו נמצא בישראל, או שנעלם בישראל, או שהמבקש יושב בישראל. בית המשפט יקבע בהצהרה את יום המות ושעתו על יסוד ראיות שיובאו לפניו. באין ראיות מספיקות לקביעת יום המות, חקיקה שהמוות אירע בהום שנה מיום היעלם עקבותיו של האיש.

הפרק השני של החוק מבוסס על האמנה שנחקקה על ידי ועדת האומות המאוחדות ביום 6 במאי 1950 בדבר הצהרה על מותם של נעדרים. אמנה זו הועמדה להצטרפותן של מדינות העולם. האמנה נועדה לקבוע הסדר בינלאומי בדבר מתן הצהרות מוות על נעדרים, שמקום מגוריהם האחרון היה באירופה, באסיה או באפריקה, וכמשך השנים 1939—1945 נעלמו בנסיבות הנתונות יסוד מספיק לשער, שמתו עקב מאורעות מלחמה או עקב רדיפות גזעיות, דתיות, מדיניות או לאומיות. באמנה נקבעו הוראות מפורטות בדבר בתי הדין המוסמכים לתת הצהרת מוות; הזכות לבקש הצהרת מוות על־ידי ביה"דין בחוץ־לארץ וקביעת זמן המוות.

באמנה נקבע העקרון של הכרת גומלין מצד מדינה אחת בהצהרת מוות שניתנה במדינה אחרת; הצהרת מוות שניתנה בהתאם לאמנה באחת המדינות שהצטרפו לאמנה, משמשת בכל שאר המדינות שהצטרפו לאמנה ראיה על עובדת המוות ויומו.

לפי האמנה תוקם במסגרת האומות המאוחדות לשכה בין־לאומית להצהרות מוות. הלשכה נועדה לשמש מוסד מקשר ומרכז להחלפת ידיעות בין המדינות בענין הצהרת מוות. הקמת הלשכה טעונה אישור מאת עצרת האומות המאוחדות. אישור זה ניתן בהחלטת ועצרת מיום 16 בנובמבר 1950. ממשלת ישראל החליטה להצטרף לאמנה בהתטייגות האומרת, שלגבי התרת הנשואין לא הכיר מדינת ישראל בהצהרות מוות הניתנות לפי האמנה, אלא במידה שבתי הדין הדתיים יראו לנכון להכיר בהם.

לפי הפרק השני יתן בית־המשפט המחוזי בירושלים הצהרה על מותו של נעדר, כמשמעותו באמנה.

בקשה להצהרת מותו של נעדר יכול להגיש "אדם מעוניין", או היועץ המשפטי לממשלת ישראל או בא־כחו מטעם הציבור.

תנאי למתן הצהרה למותו של נעדר, הוא, שהנעדר יושב בישראל, או שרכושו של הנעדר נמצא בישראל, או

כמה ארצות הקובעים תקופת-זמן הרכה יותר ארוכה. נדמה לי שגם אנו יכולים להאריך את התקופה הזאת.

עדה מימון (מפא"י):

כנסת נכבדה. הייתי מסתפקת בהצעה להעביר את החוק הזה לוועדה מטעם פשוט — אני רואה שמעטים הם חברי-הכנסת הנוכחים בשעה זו באולם. מוטב, אם כן, שהדיון יתקיים בוועדה, בתקווה שבועדה נוכל לברר את הצעת החוק לכל הפרטים, ואם נטלתי בכל זאת את רשות-הדיבור, אני עושה זאת לאחר שחברת-הכנסת ורהפ"י טיג הדגיש פעמיים בדבריו שהתוכן בחוק הצהרות מוות הוא בהתאם לרוח ישראל, הדואג לעניני מוות לגבי האלמנה והילדים ולא דואג לעניני אישות. לדעת עמדה זו של חברת-הכנסת ורהפטיג היא בניגוד לרוח ישראל. עניי אישות, קרי דיני נפשות, קודמים לדיני ממונות, וצריכים להיות קודמים. מוזר מאד היה לשמוע את פרטי החוק ודברי ההסברה המדגשים שגם לאחר קבלת חוק הצהרות מוות — נשארים הנישואים של האלמנה חיים וקיימים, כלומר אשת הגערד שהוצהר על מותו נשארת עגונה.

אני יודעת, וחברת-הכנסת ורהפטיג בוודאי יודעת, שבכל התקופות ובכל התפוצות היו טובי הרבנים דואגים ומחפשים דרך כיצד להיתר את הקשרים שהוטלו על העגונה. לכן לא ייתכן שבכנסת ישראל יישאר החוק מאובן גם לאחר הצהרת מוות לגבי העגונה באותה צורה שהיה לפני מאות ואלפים שנה.

עם קבלת חוק הצהרות מוות, צריך להיות ברור שבאותה מידה שהחוק מאפשר את סידור עניני הירושה והנישואים, נמצאת גם האלמנה חפשייה להינשא כרצונה היא בלא הפרעה מצד איוזו שהיא תוספת של חוק.

אני מסכימה איפוא להעביר את החוק לוועדה, מתוך בטחון גמור ששם ידונו בפרטי הענין וימצאו את הדרך להסיר את הכבלים מעל העגונה בישראל.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כבוד הוישבי-ראש, כנסת נכבדה. אין לי הרבה הערות להצעת-החוק הזאת. זה מכבר הגיעה שעתה של הצעת חוק זו להיות מוגשת לכנסת, כי הענין היה טעון הסדר. יש לקדם בברכה את הגשת הצעת-החוק זו כעת, אם כי באיחור זמן, אולי לא דואג באשמת הממשלה, מפני שהצעת החוק הזאת הוגשה כבר לכנסת הראשונה.

ישראל ברייהודה (מפ"ע):

ברגע האחרון.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

כן, על כל פנים, זהו דבר בעתו שיש בו התקרבות לגבי המצב שהיה קיים עד כה בארץ בענינים אלה. כולנו יודעים כמה סבל נגרם לירושלים ולקרובים של אנשים שנעדרו או נעלמו הן בארץ והן בארצות אחרות, ובעיקר — שניספו עקב הריפות וההשמדות באירופה במלחמה האחרונה. בתי-המשפט שלנו היו לעתים קרובות חסרי-ישע ולא ידעו איך לנהוג במקרים כאלה ובאיזו דרך להושיט את הסעד לאותם האנשים, שלדעת בתי-המשפט היו זקוקים וזכאים לסעד.

אני רוצה להעיר שתי הערות לחוק. אני מצטרף בהחלט לתמיהתו של חברת-הכנסת ורהפטיג, שהתפלא על כך,

ומאחר שהצעת חוק זו באה בעקבות אמנה בינלאומית שממשלת-ישראל הצטרפה אליה, אני חוזר על משאתי להביא חוק כזה לכנסת בהקדם.

במקרה מסויים של אמנה בינלאומית אחרת, הסדרנו את הענין עליידי החלטה שנתקבלה בכנסת לאשר אותה האמנה הבינלאומית. אינני יודע אם האמנה הזאת טעונה אישור הכנסת או לא, ואינני רוצה להיכנס לעני הקורה, אבל כדי להסיר כל ספק אני מוכן להציע בסוף הדיון שהכנסת תאשר את הצטרפותה של ישראל לאמנה בינלאומית זאת, עם כל ההסתייגויות. אני רוצה להביא לידי כך שהממשלה תדון בענין זה ותביא לנו הצעת-חוק בנדון זה. אעשה זאת בוועדה.

שתיים שלוש הערות לגוף החוק. עצם העובדה שהצעת החוק מבחינה בין הסדר עניני ממונות לבין דיני אישות בקשר עם דיני נעדרים, היא נכונה. צודקת, הגיונית ומתאימה לגישת דיני ישראל. אבקש את שר המשפטים, שלהבא, כאשר יביא חוקים כאלה, יצרף לדברי ההסבר את המקורות בדיני ישראל. זה יהיה לתועלת לכנסת כולה.

הרמב"ם ב"הלכות נחלות" פרק ז' הלכה ג' כותב: „מי שטבע במים שאין להם סוף ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו, אף-על-פי שאין משיאין את אשתו לכתחילה, הרי היורשים נוחלים על-פיהן... שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו אלא ממני איסור כרת, אבל לענין ממון, אם העידו העדים בדבריהם שחונקתם למיתה, והעידו שראו אותם הדברים ואבד זכרו, ואחר-כך נשמע שמת, הרי אלו נוחלים על-פיהן. וכזה מעשים בכל יום, בכל בתי-דין, ולא שמענו מי שחלק בדבר זה“. קראתי את ההלכה בכמה השמטות.

יש איפוא מקום להוציא הצהרות מוות אם אינן מחייבות כלפי דיני אישות אלא רק כלפי דיני ממונות.

אבל יש עוד שני תיקונים:

(א) בסעיף 17 לא די לומר שזה לא יפגע בדיני היתר-נישואין, אלא יש להוסיף שזה לא יפגע בצד האיסור של עניני אישות. בדרך רמז אני רוצה להסביר, כי לא רק הענין הזה יכול להיפגע, יכולים להיפגע בדרך עקיפיו גם דיני איסורי-נישואין.

לכן, אני רוצה שיהיה כתוב במפורש שזה לא יפגע בדיני היתר-נישואין ולא בצד האיסור של דיני אישות. אבל על כך נדבר ביתר-פרט בוועדה.

הערה שניה היא לסעיף 15 (ג). החוק אומר: מה יהיה אם בא הרג ברגליו? הכירו אותו כמה, והנה הוא בא והוא חי או יש הוכחות שהוא חי. הצעת החוק אומרת שתיקון או ביטול הצהרת מוות — ויהיה ביטול כזה — אינו גורע מזכויות שנרכשו בתום לבב עקב ההצהרה. קצת לא ברור לי הדבר מה פירוש: „נרכשו בתום-לב“, אני מבין שמדובר על אדם שלישי, לא היורש, כי רק הוא יכול לרכוש בתום-לב, אבל מי שירש בתוקף הצהרה זאת איננו יכול להיקרא יורש בתום-לב למרות שהוא לא עשה שום דבר רע ולא ידע מאומה בשעת קבלת הצהרת המוות. אבל, כאן חסרה ההגדרה המפורשת שזה יכול להיות רק אדם שלישי, הקונה את הירושה מן היורש.

הערה אחרונה, בנוגע לסעיף הראשון. נדמה לי שהתקופה של שתיים קצרה מדי. בעיקר באותו חלק שהתאריך הזה מתירח לא למוות בעקבות מאורעות מלחמה, כי אם למוות בעקבות מאורעות טבע, תאונות וכו'. אילו עמד לרשותי יותר זמן, יכולתי לצטט חוקים של

ההצהרות הנדונות יש להן קשר עם דיני ירושה וצווי ירושה, ומכיוון שצווי ירושה מתקבלים בכל בית משפט מחוזי, כדאי שהצהרה כזאת תתקבל באותו בית משפט. זה לטובת הענין, נוסף לכך שכל אורח ראוי לבית משפט מוסמך כללי שלו.

הערת השניה נוגעת למיבנה החוק הכללי. אינני מבין, לשם מה אנו צריכים לכתוב „גיספה“ ו„געדד“ בתור שני מושגים משפטיים נפרדים. אני מבין, שיש צורך להוסיף דינים מיוחדים בנוגע לקרבנות מלחמת העולם הראשונה, אך אינני חושב, שבגלל זה יש להפריד בין גיספה ובין געדד וליצור שתי סידורות של דינים וסיי דורים, אם ההצהרות בשני המקרים הן בסופו של דבר על מוות.

הערה שלישית, שדובר עליה, אך יש לי משהו להוסיף בשטח זה. הרשו לי להזכיר את מהלך הדיונים בחוק של הג'נסייד. גם החוק ההוא היה בנוי על אמנה, ושם הח' ליטה ועדת החוקה, בהסכמת שר המשפטים והממשלה, שצריך לקבל קודם כל החלטה בכנסת בדבר אישור האמנה, והחלטה כזאת נוסחה ונתקבלה. אמנם הובטח לנו גם חוק נפרד, שיסביר את הענין באופן יסודי יותר, אך את ההחלטה הזאת יהיה בודאי קשה לבצע, מכיוון שאצלנו קשה מאוד לקבל החלטה יסודית. הפעם אני חושב שדיני של ענין זה כדן הדבר ההוא. קודם-כל עלינו לדון על האישור, על הרטיפיקאציה של האמנה. עד כמה שאני מבין מדברי ההנמקה, אם הממשלה הכניסה הערות והסתייגויות, הרי נראה, שבשאר הדברים כבר אישרה את האמנה. אני מאד מצטער על כך, שהרי אם היא אישרה, עלינו לקבל את החוק. במקרה כזה תפקיד הכנסת הוא תפקיד מבדח מאד, אדוני שר המשפטים, כי אם משהו אושר באופן חוקי בשם המדינה, הרי הכנסת אינה יכולה להכניס התנגדות.

שר-המשפטים ד. יוסף:
היא כן יכולה.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

ייתכן שהיא יכולה, אך אף על פי שאני באופוזיציה, אני חושב שאין זה יפה אם אחרי הרטיפיקאציה נתלס ככנסת, שלא נכבד אמנה שכבר אושרה רשמית. אני חושב שאין זה לכבוד המדינה. אך יש עוד משהו, אולי תמצא הכנסת לנכון להוסיף עוד הסתייגויות, ואולי תצטרף הכנסת אל דעתה של חברת הכנסת מימון ולא תעמוד על הסתייגויותיה של הממשלה. כל זה שוב איננו בידי הכנסת, ועל ידי זה שהממשלה אישרה את האמנה היא נכנסה בעצם לתחום החקיקה, וזה לא טוב.

אלה הדברים שרציתי לומר כאן ואת השאר נביא בפני ועדת החוקה, חוק ומשפט.

ישראל בריהורה (מ"ם):

כנסת נכבדה. אם לדבר בנוסח שנתקבל בזמן האחרון על חלק מהבית, צריך לומר: ברוך צור ישראל שאינני עורך-דין. יש דבר שאינני מבין אותו, וטוב שאינני מבין דברים מסוג זה. לפי החוק הזה מסתבר כי יודיעו על אדם באופן חוקי שמת, אבל אחרי-כך מתברר שלגבי אלמנתו הוא חי. אבסורד כזה מציעים לנו כחוק יסודי של מדינת ישראל. מה פירוש הדבר? הרי זה התעללות בשכל האדם. מי שמת — מת! אבל כאן באים ואומרים: הוא מת אבל בחיי נישואיו הוא ממשיך לחיות. אילו היתה זו התעללות לות רק בשכל הישר הרי חצי צרה. אבל זוהי התעללות

שכעבור שנתיים בלבד אחרי שנעלמו עקבותיו של אדם אפשר יהיה להכריז עליו כי הוא ניספה. אינני יודע על שום ארץ אחרת, אשר בה קובע החוק לענין זה תקופת זמן פחות מחמש שנים, ובהרבה ארצות התקופה היא שש שנים ואפילו יותר. עלינו לדעת, שבהרבה מאד מקרים עוברים חדשים ושנים עד שנודע בכלל באילו נסיבות נעלמו האנשים, ועוברות שנים רבות עד שנודע כי האיש איננו עוד בחיים. אחרי מלחמת-העולם הראשונה וגם אחרי מלחמת-העולם השניה קרו מקרים רבים, שחמש שנים לאחר שהאדם נעלם ונחשב למת, נתקבלו ממנו ידיעות או שהוא הופיע בעצמה. ידוע שבאירופה, אחרי מלחמת-העולם הראשונה קרו מקרים כאשר בתום 5 או אפילו 10 שנים אחרי גמר המלחמה, חזרו פתאום לבתיהם בגרמניה ובאוסטריה חיילים וגם אזרחים, שנחשבו מומן כמתים, והתברר שהם התגוררו כל השנים האלה בסיביריה או באיזה מקום מרוחק אחר ברוסיה, משום שרצו לשכוח את ארצם ומשפחתם ואחר כך התחרטו על מעשם וחזרו לביתם. לדעתי תקופה של שנתיים אינה מספיקה בהחלט, ויש להגדילה לפחות לחמש שנים.

פנחס ריון (המפלגה הפרוגרסיבית):

זוהי התקופה הרגילה. כמעט כל המדינות קיצרו את התקופה הזאת אחרי המלחמה.

יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים):

הואיל והצעת החוק שלפנינו אינה נוגעת בעניני משפחה, עיגון, היתר-נישואים, אלא רק בחלוקת רכוש והעברת זכויותיו וממונו של הנעלם, לא יהיה בזה משום עוול גדול אם האנשים התובעים חלק או הגאה ברכוש כזה יצטרכו לחכות זמן יותר ממושך עד אשר יוכלו להיענות עלידי בית-המשפט.

הדבר השני התמוה בעיני הוא הסמכות הבלעדית הניתנת בהצעת החוק לבית-המשפט המחוזי בירושלים. היה זמן, בתקופת המאנדאט, שהשלטון היה נוטה לתת לבית-המשפט המחוזי בירושלים סמכויות מיוחדות. אולם הנטייה הזאת בטלה ועברה מן העולם זה שנים רבות ויחוק הקיים קצת לא נשאר כמעט כל שרידים ממנה. אינני רואה מהו הטעם לרכז את כל השיפוט בעניני ניסויים פים דוקא בבית-המשפט המחוזי בירושלים. נדמה לי, שעלינו להעניק לכל בית-המשפט מדרגה שווה גם סמכויות שיפוט שוות, ולא להבדיל בין בית-משפט מחוזי אחד לבין בית-משפט מחוזי אחר. אינני רואה מה תועלת בהבדלה כזאת.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

בחוק זה יש לפי דעתי ליקויים רבים. ליקויים אלה, לא כדאי לדבר עליהם כאן, ובודאי שצריך לדון עליהם בוועדה. לא ברור לי מה מקורם, מכיוון שמצאתי אותם, או נראה לי שמצאתי אותם, דווקא באותו חלק, שהוא כנראה העתק של האמנה במידת-מה. העובדה, שהאמנה בעצמה יש בה ליקויים, אין פירושה, שעלינו לשמור על ליקויים אלה בקפדנות בחוק שלנו.

במקרה זה יש לי שלוש הערות: הערה ראשונה, בנוגע לסמכות בית המשפט. ידוע לי, שבקשר למס ההכנסה קיימת סמכות מיוחדת של בית-הדין המחוזי בירושלים. זהו דין שנתקבל בירושלה מימי המאנדאט, והיה בחודאי נוח ל„פינינשל סקרטריו“, שכל המשפטים יהיו בירושלים, אם כי הדבר פחות נוח למערערים בענין מס ההכנסה. לפי דעתי אין כאן מקום לדון זה מסיבה זו.

על מותו של משהו. סעיף 2 אומר: "בית-המשפט יקבע את יום מות הנספה". סעיף 2(ב) אומר: "נראה לבית המשפט שאין לדעת את יום המוות, חוקה על נספה שמת כתום שנה מיום שנעלמו עקבותיו". סעיפים אלה של החוק נותנים מסכות להצהיר על אדם שהוא מת, אם אין ידיעה ברורה על גורלו בזמן היעלמו.

כבר העיר כאן חבר-הכנסת ברייהודה, כי נוצר מצב שלגבי דברים מסויימים רואים את האדם שנעלם כחי. הממשלה הודיעה בדברי ההסבר שלה, שהיא הצטרפה לאמנה בהסתייגות האומרת שלגבי התרת נישואין לא תחיר מדינת-ישראל בהצהרות מוות הניתנות לפי האמנה, אלא במידה שבתי-הדין הדתיים יראו לנכון להכיר בהן. סעיף 17 של החוק אומר: "על אף האמור בחוק זה, הצהרה מוות המשמשת ראיה מכוח חוק זה, לא תפגע בדיני הת-רת נישואין". קובעים, ראשית-כל, שהאיש מת על-פי האמנה הבינלאומית ועל פי החוק הזה, ואחר-כך מתברר שהוא אמנם מת אבל זה לא נוגע לבתי-הדין הדתיים ולא ישפיע עליהם ולא יפגע בדיני התרת נישואין. כל הצ-רות המוות בחוק זה הן, איפוא, רק לגבי עניני ממונות. אולם ביחס לדבר מסויים אחד, שהוא לפעמים חשוב מאד לגורלו ולאשרו של האדם שנשאר — האדם עוד לא מת. איננו רוצה לדאוג לעולם-הבא של האנשים האלה, מה יהא על עולם-הבא שלהם אם הם מתים או אינם מתים. אבל לא ייתכן הדבר שאנחנו ניזים אמנה, ונקבע בחוק הסדר לבקעה חמורה וקשה זו של אנשים שנעלמו ויש בטחון, ב-99% ויותר, שהם מתים — וכוונתה שעה עצמה נשלול בסעיף אחד את כל המעלות של חוק זה.

הדבר הזה הוא רע ראשית-כל מבחינה בינלאומית. אנחנו מעוניינים אולי בצד הכספי של חוק זה, אבל ייתכן שישנן מדינות שיאשרו את האמנה על הצהרות מוות, אך יסיפו סעיף דומה לסעיף 17. של אף האמור בחוק זה, הצהרת מוות המשמשת ראיה מכוח חוק זה, לא תפגע בחוקי הממונות והירושות של אותה מדינה.

ישנה גם בעיה פנימית: מי יותר חזק ומי יותר תקיף במדינה זו — הכנסת או בתי-הדין הדתיים. מבחינה מש-פטית מקבלים בתי-הדין הדתיים את כוחם הודות לחוק האזרחי. המקנה להם במדינה כוח שיפוט שכוה. אבל לאחר שהחוק האזרחי נתן להם כוח שיפוט שכוה, הוא נרתע מהכוח שהוא נתן ומסתייג וקובע, שבכל חוק תהיה לבתי-הדין הדתיים מרות יותר חזקה וגדולה מאשר לחוק האז-רחי. האנומאליה שבדבר ברורה לכל, אמנם, מבחינה מש-פטית ייתכן שהכנסת תאפשר זאת. אבל לא ייתכן לדעתי שבדבר שאנחנו תושבים אותו לנחון ולצורך, ושנאנחנו היינו בין יוזמיו מבחינה בינלאומית — נכנסים הסתייגות כזאת דוקא כשאנו באים להשליט את החוק במדינה, ונבי-טל את ריבונותה של הכנסת, את כל החלטותיה וחוקיה בגלל בתי-דין אלה, שאינם פועלים בחלל ריק, אלא מה-וים חלק ממערכת השיפוט של המדינה. אין אנחנו צרי-כים להכניס הפרדה בחוק, ויש לומר שתוק זה יחייב את כל בתי-הדין של המדינה. ולא יהיה אדם אחד שנחשב למת לגבי בתי-דין אחד ונחשב כחי לגבי בתי-דין אחר, ויהא זה אפילו בתי-דין דתי.

לכן מוגבלת הערתי ביחס לחוק זה רק בשאלה זו. ואם הכוונה להשאיר את סעיף 17 — הייתי אומר שאין כל צורך בחוק כולו, כי או שאנו עושים דבר שלם ומוש-לם, או שאנו מסתגלים וכוה נשים כמעט את כל החוק ללעג ולקלס.

באנשים חיים, בבך-הזוג שנשאר בחיים! ואת כל זה עושים כבודך אנב, בדברי הסברה של הממשלה לחוק, אשר למעשה מודיעה לנו: אל תסרתו בענין זה, כבר עשינו את המלאכה במקומכם.

בויכוח הקודם הזכרתי שהעדרה של קונסטיטוציה גורם לפרצות בחינו שלא רק עכבר עשוי לחדור בעדן, אלא לעתים גם חיה שאיננה כשרה לפי החוק שחבר-הכנסת ורהפטיג רוצה להטיל עלינו וחדר כליכך לשמירתו. זהו אחד המקרים האלה. כתוב דרך-אנב שממשלת ישראל החליטה להצטרף לאמנה תוך הסתייגות מסויימת. אם החלטתם — בבקשה, בואו אלינו וקבלו את אישורנו. אמנם יכול משהו לבוא ולומר לי: מי לקח מכם רשות זו? ושוב — קונסטיטוציה איננה, ומי שהמשרה בידי למע-שה גם השלטון נמצא בידיה, הם מודיעים שרשותם לע-שות כך וכך והענין נגמר. הכנסת מעולם לא נתנה לממ-שלה רשות כזאת. לא ייתכן לטעון על כך שהכנסת מעו-רם לא שללה רשות זאת, כאילו ממשלה היא גוף שנית-נות לו מראש כל הזכויות שבקולם חוץ מאותן הזכויות שנשללו ממנו במפורש. סלחו לי, אבל לממשלה יש רק אותן זכויות אשר ניתנו לה במפורש, ורשות חקיקה לא ניתנה לה.

ואם זכות זו ניתנה לממשלה מוזן לזמן הרי זה רק בגבולות החוק, כפי שאנו מגדירים זאת, בצורת מתן רשות לפרסם תקנות בגבולות מסויימים ומוגדרים, אבל לא בצורת מתן רשות להוציא חוקי-יסוד הקובעים את כל מהלך החיים שלנו.

כמוכן שבגלל דבר בודד כזה לא נאמר שהחוק כולו פסול. להיפך, יש כאן דברים רבים שחבל שהממשלה איחרה כליכך להביא אותם. הממשלה איחרה כליכך, שרק בשלושת השבועות האחרונים של כהונת הכנסת הקודמת הניחה על השולחן עשרים חוקים. וזאת בידעה שאי-אפשר יהיה לגמור את הדיון בהם. היא אמנם, "הצילה את הפרס-טיזה" שלה במעשה זה, ואין לי התנגדות לכך.

נוסף לדברים שעמדתי עליהם כאן, יש הרבה פרטים הטעונים תיקון, אבל לא כדאי לדון עליהם במליאה. נעמוד עליהם בוועדה, ואני מקווה שאפשר יהיה להקדם. אולם לא נוכל לסבול שדרך אנב יביאו לפנינו דבר העושה את כולנו מגוחכים, ועושה חלק של בני עמנו אומללים, באי-שורנו כביכול, מפני שהממשלה כבר הודיעה על כך בלי לשאול את פינו. אנו נתנגד בתוקף ליצירת מצב סקאנדל-ליווי שכוה.

הישיבה נפסקה בשעה 19.05.

הישיבה נתחדשה ב-20.30.

היו"ר י. שפרינצק:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. עלינו לסיים את הדיון על חוק הצהרות מוות, תשי"ב — 1951. רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי, ואחריו — לחברת-הכנסת סברסקי.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

כנסת נכבדה. אין צורך להרבות בדברים על חשיבו-תו וערכו של חוק זה, בעיקר לעם ישראל. חוק זה הוא פרי האמנה שאנחנו הינו בין יוזמיה, אולם לאחר שמי-דינתי-ישראל היתה בין יוזמיה, הרי בגוף החוק היא נטלה ממנו את נשמתו. מה היא כוונת החוק? — בסעיף 1 קובע החוק, שבית-המשפט המחוזי בירושלים רשאי להצהיר

ישיבה י"ז, י"ג חשון תשי"ב (12 נובמבר 1951)
— חוק הצהרות מוות (טברסקי, יוסף, בריהודה) —

שר-המשפטים ד. יוסף :

נדמה לי, שחבר הכנסת בריהודה הולך בעקבות הדוגמה שלו. הוא רוצה להכניס דרך החור שלו לדיון בכנסת דבר שאין לו מקום כאן. אמנם זוהי הכנסת השנייה, אך חלק גדול מחבריה היו חברים גם בכנסת הראשונה, והם יודעים שאם כי אין לנו קונסטיטוציה בכתב כמו בכמה ארצות, אך ידוע וברור, שבמשך שלוש שנים ויותר חתמה הממשלה על הרבה אמנות בלי להביא אותן לכנסת לאישור. ידוע שאין חובה על הממשלה להביא כל אמנה ואמנה לכנסת לאישור. ואל ישתדל ליצור בוויכוח על החוק הזה ספק שכאילו ישנו בשאלה זאת. אין כאן שום ספק.

הדוגמה של חבר הכנסת בדר על האמנה על הגיור סייד, איננה דוגמה מתאימה. היתה סיבה מיוחדת לכך, שהממשלה חשבה לנכון להביא אמנה כזאת לכנסת לשם אישור — זו היתה אמנה שהיתה לה משמעות מדינית רצינית ומיוחדת, והעם היהודי רצה לשמוע מה אומר עליה האין המחוקקים שלנו. לכן מצאה הממשלה לנכון דווקא במקרה זה לבוא לכנסת ולהציע לה חגיגית לאשר את האמנה. אך אין הדבר חל על כל מיני אמנות קטנות, שלא מקובל כלל וכלל בעולם להסיר בתי מחוקקים לשם אישורן.

אני יכול לומר, שרק במקרה היה המצב כך, ואין מקום לתרעומת במקרה הנדון, מפני שאם כי הודעו על החלי-טתנו להצטרף לאמנה, עדיין לא הפקדנו את הצטרפותנו לאמנה ואיננו חושבים לעשות זאת עד שלא נגמור את הדיון בכנסת בענין זה. אך לא היתה חובה עלינו לנהוג כך. רק במקרה נהגנו כך, ובמקרה זה בוודאי אין כל מקום לתרעומת.

ישראל בריהודה (מפ"ם) :

כלומר : בהסכרתכם מסרתם לנו אינפורמציה לא נכונה.

שר-המשפטים ד. יוסף :

אמרת, שהחלטנו להצטרף, אך לא הפקדנו עדיין את הצטרפותנו לאמנה.

חבר הכנסת ורפסטיג דיבר על הצורך לחקן את סעיף 17. אינני מוכן לומר, אם הצעתו נכונה או לא. אך זה יוכל לבוא על ביורו בוועדה, ושם תביע הממשלה את דעתה, אם יהיה צורך בכך. לעומת זה אינני סבור, שיש לפקפק כמוהו בכוננת סעיף 15(ג). נדמה לי, שאין ספק שהכונה היא לצד שלישי. אין הכוונה לכך, שאם יורש נכנס כתוצאה מהודעה כזאת לירושה, הוא איננו חייב להחזיר את הירושה לאביו, אם יתברר שאביו נשאר בחיים. הכוונה היא, שאם צד שלישי רכש בתמימות ובכונה טהורה מהיורש איזה זכויות, הרי הצד השלישי זכויותיו אינן נפגעות על ידי זה שמסתבר אחר-כך, שהוא שחש-בו אותו כמת איננו מת.

ואשר לענין תקופת הזמן, ברור, שכאן אין כל עקרון, ואפשר לדבר על שנתיים, אפשר היה לדבר גם על שלוש שנים. ישנן ארצות כגון שווייצריה — ארץ מפותחת מאד — שבהן נקבעה דווקא שנה ולא שנתיים. על זה יכול להיות דיון, אין זה דבר עקרוני, זה ענין של שיקול דעת.

לעומת זה אני רוצה להעיר לחבר הכנסת קליבנוב, שכשהוא בא לדבר על חמש שנים, אין הוא מביא בחשבון די הצורך, שאנו איננו דנים על מקרה רגיל של מוות, שכלפיו, למשל באנגליה, התקופה היא של שבע שנים.

ז'ניה טברסקי (מפ"י) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חוק הצהרות מוות המוגש כאן בא, ובצדק, לפתור בעיות וסבכים העלולים להיווצר לחברה, ולפרט מטיים בחברה, עליי אדם שעק' בתוה נעלם. אולם סעיף 17 בחוק זה מתעלם מאותו אדם, העלול בעיקר להיפגע מחוסר חוק מפורש כזה; שהרי אם החוק קובע, שרכושו של הנעדר יימסר ליורשיו — וילדו, אם יש לו ילד, יכול להמסר לאימוץ — הרי אשתו רשאית תהיה לרשת את חלקה בעובון לפי החוק החדר, אולם, לא צויין אם רואים אותה כאלמנתו של הנעדר. ההגיון אומר, שאם אדם נעלם במשך תקופה ארוכה, יותר משנתיים, יש יסוד לחשוב שהוא מת. מה בצע לק' שור אדם באיש מת? הרי דבר זה פוגע בהמשך כל חייה של האלמנה וסידורם. אם הכוונה היא, שחוק כדי השנתיים ייהי כן שהאדם לא מת, אלא מתעלם מירידת אשתו וילדיו — הרי הוא עושה זאת בכוונה רעה כלפי האנשים שהוא חייב לתמוך בהם. מדוע צריך העונש להיות מוטל דווקא על הצד שנפגע בלאו הכי, והאדם האחר, שהעלים את עקבותיו בכונה תחילה, פטור מכל עונש? והרי בארץ כארצנו, יכולים אנשים להופיע יום-יום לביה"המשפט של הרבנות ולהצהיר שאין הם נשואים ולהתחתן מחדש. במקרה כזה נשארת האשה ללא בעל, מאחר שהוא נעלם, ולגבי האשה הוא לא מת אך גם איננו חי.

נכון הוא, שאף ביטול סעיף 17 שבחוק, אינו עשוי עדיין לפתור לנו את כל בעיית העגונות. אך לפחות בין הראוי שבחוק יהיה משום פתרון לגבי אשה המופיעה לפני בית-דין של הרבנות ותעודה בידה מביה"המשפט שבעלה הוכר כמת; אותו הדיון הקיים, המרשה למסור את הילד שלה לאימוץ, או את הרכוש ליורשים, מן הראוי שלפי אותו הדיון מותר יהיה להכריז גם על האשה כאל-מת הנעדר, ולהתיר לה נישואין. אף אילו היה זה ענין תיאורטי גרידא, היינו חייבים מטעמים אנושיים-הומני-טאריים לבטל את הסעיף הזה. לא כל שכן כשענין זה נוגע לאנשים חיים, למאות נשים ששמותיהן ידועים לנו, וידוע גם כל מה שעבר עליהן, משום שהבעל נעדר, ול-עולם אינן יכולות לפתור את השאלה הזאת. נראה לי שחוק זה, הרוצה להתיר סבכים שונים של החברה, צריך קודם כל להתיר את הסבך הזה. יש להעביר את החוק לוועדה ולתבוע את תיקונו או ביטולו של סעיף 17. ביטולו או תיקונו של סעיף זה אינו פוגע בסמכות הרב-נות, כי הרי גם לעתיד, באם סעיף זה יתוקן, נשאר בידיה ענין הגירושין. אולם, מדוע אותו החוק המחייב כל אורה במדינה, לגבי אדם הבא ותעודה בידו על אדם שהוכרז כמת, לא יחייב גם את משרד הרבנות לראות תעודה לפי חוק שאושר עליידי בית-המחוקקים וניתן עליידי מסד שפוט' — כתעודה המחייבת גם את משרד הרבנות, שיראו את האשה של הנעדר כאלמנתו, על כל המסקנות הנו-עות מכך.

אני מציעה איפוא לוועדה למצוא פתרון לביטול סעיף זה.

שר-המשפטים ד. יוסף :

כנסת נכבדה, חבר הכנסת בריהודה כיבדנו היום פעמיים באימרתו על חור קטן, שדרכו אנו רוצים להכניס לא עכבר, אלא כל מיני חיות טורפות.

ישראל בריהודה (מפ"ם) :

חיות לא כשרות.

— חוק הצהרות מוות (יוסף, שפרינצק); חוק לתיקון דיני עונשין (שוחד ושלמונים) (שפרינצק, לבון, בריהודה, יוסף) —

במקרה של ניספים, אם ברצונו לסטות מן האמנה, אנו חופשים לעשות כן, לא אראה בכך אסון אם מישור יציע בוועדה, לתקן את הליקויים ביחס לניספים; בוודאי ישנם ליקויים.

כלפי דבריו של חבר-הכנסת הררי: אני חושב שהוא קצת הרחק-לכת בחריפות הביטוי שלו, הוא רשאי לח' שוב כרצונו לגבי עמדתו בסעיף 17, אך אין הוא יכול להעלים עין מן העובדה, שבסעיף זה אנו עומדים לפני בעיה קשה: חלק גדול מן הציבור שלנו חשש, שמא יפגעו בציבור הדתי בענין זה. אני יודע שיש גם חלק אחר של הציבור, והוא לא פחות חשוב בעיני, אשר רואה עיוות החוק היהודי בענין זה, ודורש שנשנה את החוק, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בדברי שתי חברות הכנסת, דבר כזה אינו יכול להיעשות אגב חוק אחר; הוא דורש שיקול ועיון, ויכוח ודיון רציני וחמור, אין להעלים עין מהעוב' דה, שזוהי בעיה קשה וכאיבה. אין זו בעיה שאפשר לומר עליה: מדוע אתם נכנעים לדרישותיו של מישור אחר? אין זה כל כך פשוט. חבר-הכנסת הררי יודע זאת היטב ולא מן המידה הוא להשתמש בביטוי שהשתמש, שאם אין אנו עושים אלא 90% מהמלאכה ואם אין אנו מטילים את הוראות-החוק על המקרה המיוחד של התרת-נישואים, הרי אנו עושים את עצמנו למגוחכים, ללעג ולקלס. אין אנו עושים עצמנו לא ללעג ולא לקלס, אלא להיפך, אנו מוכיחים בזה, שאנו אושים רציניים. איננו מולזלים ברג' שותיו העמוקים של חלק מהציבור, ולא נכניס שינוי בענין זה דרך אגב, ואם יש צורך לדון ולהחליט בענין זה, נדון בו כשיבוא, ונחליט עליו לא בדרך אגב.

ולחברת הכנסת טברסקי אני יכול לומר, שחוק זה איננו מטפל בכל מקרי-המוות, הוא מטפל, כפי שצינתי, רק במקרים מסויימים של מוות, בנסיבות מסויימות. אני מבין מאד לרגשותיה, אך גם אילו קיבלנו את הצעותיה, לא היה זה מסדר יותר מאשר חלק קטן ממה שהיא רוצה לסדר. אין זה מקום מתאים לדון בענין זה.

אני חוזר על הצעת, להעביר את החוק לוועדת החו' קה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק:

מכיון שאין הצעות אחרות אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הצבעה

ההצעה להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

ז. חוק לתיקון דיני עונשין (שוחד ושלמונים), תשי"ב — 1951 *

(קריאה ראשונה)

זהו רצון חברי-הכנסת. אך חובה היא להגיש את הצעת החוק.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

אז תהיה גם חובה לדבר עליה.

שר-המשפטים ד. יוסף:

יש לי הכבוד להגיש לכנסת חוק לתיקון דיני העונ' שים (שוחד ושלמונים). חוק זה בא בעיקר לשנות את

אנו דנים על מקרה מוות כתוצאה ממלחמה. כשיש יסוד להניח, שהאיש מת במלחמה, או בתאונה, או במקרה של מאורעות טבע פתאומיים. זה ענין אחר לגמרי. אנו מעוניינים לדאוג במיוחד לאנשים, שיש יסוד להניח שהם מתו במשך המלחמה העולמית השניה. למעשה מאז כבר עברו שנתיים, ופעמים שנתיים, בכל אופן, ענין התקופה הוא ענין שבו תוכל הוועדה לדון בחופש גמור. אני אינני סבור ששנתיים היא תקופה ארוכה. אני גם אינני יודע אם היא קצרה. אני כשלעצמי באופן אישי לא הייתי רואה פגם אילו הציעה הוועדה שלוש שנים. אך אני הייתי סבור שיותר מזה — זה קצת יותר מדי בשביל מקרים כאלה.

אנו צריכים להביא בחשבון, שהחוק בא גם להגן על אלמנות ועל ילדים, שאלמלא חוק כזה לא יוכלו ליהנות כיוורשים. יכול להיות מקרה, שאדם באמת מת והשאיר אחריו רכוש גדול, והאלמנה והילדים אינם יכיר לים לנגוע ברכוש מפני שאין חוק המרשה לבית-המשפט לקבוע שהוא מת. ברור, שלא רצוי לנהוג חפזון בדבר ולהכריז על אדם כמת כשלא עבר עדיין די זמן. אך אם עברו שנתיים והוא באמת מת — למה לענות אלמנה וילדים הזקוקים לרכוש שקיים ושבועם הוא הרכוש שלהם, מאחר שהבעלי-האב למעשה כבר מת? לכן יש פנים לכאן ולכאן.

כשחבר-הכנסת בדר מצוין את הליקויים שישנם לדעתו באמנה, ושואל: למה הלכנו בעקבות האמנה ושמרנו על הליקויים האלה? — אני חייב לומר, שכוונתנו בחוק זה ובהצטרפותנו לאמנה היתה, שאנו ניהנה מההוראות של האמנה ונוכל לדרוש מבית-המשפט בארץ אחרת שהצטרפה לאמנה, שיקבלו את החלטותיהם של בתי-הדין שלנו כמחייבות אותם. אם אנו נתרחק ונסטה מההוראות האמנה, אין כלל בטחון שנוכל ליהנות ממנה. אנו נאלצנו לעשות זאת מתוך רצון ליהנות מן האמנה.

בקשר עם זה יש כמה וכמה אלפי מקרים של אנשים המחכים לחוק הזה והעומדים לקבל עזרה רבה מכך שאנו נצטרף לאמנה. ברגע שחוק זה יאפשר להם להופיע בפני בתי-הדין שלנו שישמע באהדה וברצון טוב את טענותיהם, ואחר-כך, אחרי שבית-הדין שלנו יקבע אז אשר יקבע, יהיה בית-הדין בארץ אחרת מחוייב להכיר בעובדת מותו של האב או הבעל, לפי המקרה, על-סמך החלטת בית-הדין שלנו. לכן יש לנו ענין, וענין מיוחד, לא להתרחק מההוראות האמנה.

אני חייב לציין, שבענין זה יש להפריד בין ניספים ונעדרים. לגבי נעדרים אנחנו כפופים לאמנה. לעומת זה

היו"ר י. שפרינצק:

אנו נעבור לסעיף ז' בסדר-היום: חוק לתיקון דיני עונשין (שוחד ושלמונים). רשות-הדיבור לשר-המשפטים.

פנחס לבון (מפ"ם):

יש הצעה להעביר את החוק לוועדה בלי דיון.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אני מוכן להגיש את החוק באופן מקוצר מאד, אם

אכים — כפי שרבים רצו לתאר לעצמם את מדינת ישראל לכשתוקם — הפכנו דוקא בשטח זה מהר מדי להיות ככל הגויים, ואפילו כגרועים שבהם. יש אפוא להחמיר מאד בענינים כגון אלה, גם בניסוח החוק, ובעיקר בהוצאתו לפועל, יש לנהוג כך לגבי ספרים ולגבי ספרים מקבלי שוחד, לגבי כל אלה המתעשרים בדרכים כאלה על חש-בון הכלל.

יעקב שפירא (מפא"י):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. לא הייתי מבקש רשות להיבדל להצעת החוק, מפני שהצעת החוק נראית לי כטובה מאד, כהצעה שאינה טעונה בירור רב בקריאה ראשונה, אם ביקשתי את רשות הדבור, הרי זה כדי להעיר שתי הערות לנאמני של חברה הכנסת ישראל בריהודה. חברה הכנסת בריהודה בונה את השקפתו על כך, שאפשר להילחם נגד שוחד על-ידי הטלת ענשים חמורים בחוק בלבד. מתמיהה הדבר, שהשקפה כזאת נשמעת מפי אדם, אשר צריך לחפש במקום אחר את השרשים לצרות או לתקלות בחיי ציבור.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

במקום אחר — הרוב שלך אינו עוזר לי.

יעקב שפירא (מפא"י):

חברה הכנסת בריהודה צריך להבין, שפקיד המקבל משכורת של רע"ל למחצה או של מחסור, עלול יותר לקבל שוחד מאשר פקיד המקבל משכורת טובה. יש כמובן יוצ"איים מן הכלל, אך זהו הכלל. כל העמים הנאורים יודעים, שהדרך הראשונה למלחמה בשחיתות היא, לקיים את העובד הציבורי בכבוד, והנה, ניקח לדוגמה את ארצנו הקטנה. החוק המוצע לתקון פורסם בשנת 1936. כל מי שחי או בארץ יודע, שמגיפת השוחד התחילה בעצם רק באמצע מלחמת העולם השנייה. במשך מספר שנים עד למלחמה, הפחיתו הענשים, אך לאחר מכן הם לא הספיקו, והסיבה לכך הייתה פשוטה: הדמוראליזציה שהכניסה המלחמה, על-ידי רווחים קלים, לחלקים רבים של הציבור מחד ומשכורת שנעשתה זעומה לרגל התייקרות החיים לעובדים בשכר מאידך, היא היא שהביאה הרבה אנשים, אשר קודם לכן לא לקחו שוחד, לידי כשלון. אין הדברים באים להצדיק לקיחת שוחד, אך הם באים להסביר שאין עיקר התרופה בהחמרת העונש. גם כשבאים להחמיר, יש לעשות זאת בהדרגה ולראות כיצד משפיע הדבר. החוק שלנו, כפי שהוא קיים עדיין, מטיל עונש על באופן יחסי בעד קבלת שוחד. לפי החוק, אין כיום עונש על תניית שוחד; הדבר נעשה במחשבה תחילה. טובה או רעה, על-כ"פנים זהו המצב החוקי. גם אני בעד הגדלת העונש על עבירת לקיחת שוחד. אולם אני תומך בהצעת החוק, כי אני חושב שההגדלה המוצעת על-ידי הממשלה מספקת, ייתכן שבעבור מספר שנים נבדוק את השאלה מחדש, ונחליט להקטין או להגדיל את הענשים בעד עבירה זו. לא הייתי רוצה לקפוץ משנת מאסר אחת, לפי המצב הקיים כיום, לעונש העולה על חמש שנות מאסר לאיש הממלא תפקיד שיפוטי, או לעונש העולה על שלוש שנות מאסר לאיש הממלא תפקיד אחר.

אולם ביחס לנקודה זו יכולות להיות השקפות שונות: חברה הכנסת בריהודה יכול לנקוט דרך אחת ואני נוקט דרך אחרת. אך אני חושב שחבר הכנסת בריהודה עבר את הגבול המותר בכנסת כשדיבר על בתי המשפט. רבים בכנסת, וחברה הכנסת בריהודה בין הראשונים, מהללים את שיטת הקונסטיטוציה הכתובה ומבכים את

המצב בשטח החוק הפלילי שלנו. ב-1944 שינו השלטונות הבריטיים את החוק הזה על ידי כך, ששחררו מאחריות פלילית את נותני השוחד. הם עשו זאת מתוך תקווה, שזה יעודד את נותני השוחד להעיד נגד מקבלי השוחד, ועל ידי כך יגלו את מקבלי השוחד בקרב הפקידות. לא מענייננו הוא, אם נסיונם זה הצליח או לאו. אך אין אנו סבורים, שיש לשחרר מאחריות פלילית את נותני השוחד. חוק זה בא להטיל את האשמה על נותני השוחד לא פחות מאשר על מקבלי השוחד. יתר על כן, החוק בא להבטיח שיהא ברור לבתי הדין, מה יש ומה אין להביא בחשבון כשבאים לרון בהאשמה כזאת.

החוק דן גם בשלמונים, כלומר, בנתינת כסף לאיש לא כדי שיעשה מה שאסור לו לעשות, אלא כדי שישא לך פנים ואתה מקווה שאולי תקבל ממנו פעם טובת הנאה. זהו בקיצור נמרץ תכנון של החוק. הייתי רוצה להיגישו באופן רחב יותר, אך אני רואה שאין זה רצון הבית. ומכיוון שאני מבין, שחברה הכנסת יסתפקו בהגשת החוק בצורה מקצועית זאת, אסתפק בכך גם אני.

אני מציע להעביר את החוק לועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק:

אם כי הובע הרצון שקריאת החוק תחשב כמספקת הפעם, נתקיימה ההשערה שדברי פתיחה בהכרח גוררים עמם דיון. רשות הדיבור לחברה הכנסת בריהודה.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

אחרי שהשר מצא לנחוץ לקרוא משהו מתוך שלושת הדפים של דברי ההסבר שנמסרו לנו בכתב, אני נאלץ להעיר שתי הערות קצרות.

פנחס לבון (מפא"י):

היה פעם ותרן!

ישראל בריהודה (מפ"ם):

מיד לאחר שתוכיחו את ותרונותם בענין רציני, אנסה גם אני.

ברצוני לומר שאנו נצביע בעד העברת החוק לוועדה, כי הוא בא למלא דבר שחסר במדינה. אך ברצוני להעיר שתי הערות.

חוק זה הוא הומאניטארי עד כדי כך שהוא מבדיל בין מי שקיבל שוחד כדי שיבצע עבירה מסוימת — שלגביו נקבע עונש עד שלוש שנות מאסר — לבין מי שקיבל שוחד שלא בקשר עם דבר מסוים, אלא על מנת שיעוֹת את הדין לטובת המשחד בכלל — שלגביו נאמר בסעיף 5 „עד שנת מאסר אחת“. דומני שאם כבר מבדילים, יש להחמיר בדינו של העבריין מן הסוג השני, ולא להיפך. אולם ייתכן שמן הראוי להחמיר בעונש לגבי כל המקרים, בעיקר מאחר שאנו יודעים שבחוק נקבע העונש המאכסמימלי. אני מצטער מאד לומר שרבים מהשופטים שלנו, במשפטים שיש בהם שמץ של זיקה לבני מעמדם, משתמשים לעתים קרובות מדי בזכותם לרדת הרבה למטה מן העונש המינימאלי.

אם קיבל אדם שוחד או נתן שוחד, יש בכך למעשה או קבלת הנאה חמורה בלתי מוצדקת לשני הצדדים, או גרימת נזק לכלל, או שני הדברים גם יחד. בהצעת החוק לא מדובר על הטבת הנוק שנגרם או על החזרת ההנאה שנחבלה בצורה בלתי חוקית כזאת. גם דבר זה יש לפרש בחוק, ביחוד כאשר, לצערנו, במקום שנהיה ממלכת מל-

רות שבמדינה עוד מחמירות את המצב הזה. אני חושב, שיותר נאה ויותר מועיל אילו היו משאירים את החוק הקיים. אמנם ישנו דבר אחד שיש להוסיף פה: אחריותה של קטגוריה עובדת — העובדים הציבוריים. עלי לומר שזהו שם מאד בלתי מדויק. ישנו מוסד ציבורי חשוב, שעליו אנו שומעים זה זמן-מה הדים מעניינים מאד על צורך כזה. היתה חקירה של יצחק גרינובוים, אך תוצאותיה לא נתפרסמו. היה דין וחשבון של שמוראק ונתפרסמה התשובה של הסוכנות. העובדות הללו מעוררות בלבי ספקות, שאם אפילו יהיה חוק כזה, אם גם יתקבלו על ידי התביעה הכללית הידועות הדרושות להפעלת החוק, הרי יש דעה, שגילוי עובדות כאלו יכול להזיק; להזיק — למי? ודאי למוסר...

אם כן רבותי, אני מתייחס להצעת חוק זה בהרבה ספקות. אני חושב, שעל כולנו ליצור מערכה למלחמה נגד השחיתות. אינני שר ואינני אדם חשוב, אך דווקא בגלל זה אני אחד מאותם האנשים, שמגיעים אליהם הדים ושומר עות וגם רכילות בנוגע למצב המוסרי במנגנון, מתוך הסתייגות רבה אני אומר, שבאמת דרושה מלחמה נגד השחיתות.

ה"נ"ר, י. שפרינצק:

לפי דעתי, מיותר היה הדיון הזה, מכיון שכבר היה דיון ראשון, והדיון הנוכחי נתן רק הזדמנות לדבר לא לענין. אין במת הכנסת מקום לשמועות.

רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים ד. יוסף:

חבר-הכנסת שפירא הקל עלי. אני מודה לו על דבר ריו בקשר עם הערת חבר-הכנסת ברייהודה. לפי דעתי ישנה כל הזכות לבקר את השופטים המקילים בדין. אני סבור שישנם בארץ שופטים, שאינם מטילים עונשים ראויים במקרים מסויימים. מותר לי לומר זאת וכן מותר לכל חבר-הכנסת. הדבר שונה לגמרי כשכא חבר-כנסת ואומר, ששופטי בית-הדין מקילים על אנשים מהחוגים שלהם. כשר המשפטים אני רוצה לדעת על כך. אני מבקש מאד מחבר-הכנסת ברייהודה, שיכתוב לי או ימסור לי באופן פרטי אם ידועים לו מקרים מסויימים כאלה, ואני אחקור את הדבר, כי הוא חמור מאד. אך להוציא דיבה על בית-דין שלנו — אין זה לכבוד חבר-הכנסת ובייחוד לא לחבר-הכנסת ברייהודה שהוא, לפי דעתי, אחד מהחברים הרציניים ביותר היושבים בבית הזה.

ואשר לעצם הענין, אינני רואה סיבה לקרוא לחוק הזה: חוק הומאניסטי. כשדנים אדם למאסר של חמש שנים, אין זה פסק-דין קל ביותר, מובן — אם השופטים שלנו יטילו באמת את העונש הזה. ואם לא יעשו זאת, הרי לא יועיל גם פסק דין של עשר שנים. אני חושב, שישנן דרכים הומאניסטיות יותר לתקן את דרכי העבר-ינים מאשר להכניסם לבתי סוהר לחמש שנים.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

דיברתי על סעיף 5.

שר-המשפטים ד. יוסף:

לגבי סעיף 5, עלי לומר, שיש צורך לעיין היטב בחוק. לפי עניו דעתי, ישנו הבדל עצום בין מקרה שאדם נותן או רוצה לתת שוחד לשופט או לפקיד על מנת לקבל איזו הנאה לעצמו, ובין אדם שלפי סעיף 5 איננו נותן את הכסף בעד פעולה מסויימת, אלא כדי לזכות

העדרה אצלנו. אבל יסוד מוסד של כל קונסטיטוציה כזו — או בלתי-כתובה הוא דרך-ארץ בפני שופטי המדינה. יכולה להיות ביקורת; מותר ליהודי וגם לחבר-הכנסת לחשוב, שהשופטים מקילים בעונש יתר על המידה ושיש צורך בהחמרת עונשים. כמובן, יכולה להיות דעה אחרת; למשל, מחברי הקונסטיטוציה האמריקנית הכניסו לתוכה סעיף מפורש נגד עונשים חמורים. יש ודאי יסו"פ פילוסופי לחיזוק זה, אבל לדבר כך בגנות בתי-המשפט ולומר שהם נותנים פסק-דין מעמדיים — בוודאי שאסור. אתם מכירים את השופטים שלנו ויודעים באיזו מידה הם יוצאים מעמד האצילים, לורדים ובני לורדים — הם כולם אנשים כמונו, מי שבא ארצה עם שתי לירות בכיס, ומי שבא בלי פרוטה; הם אינאלגנציה עובדת. מדוע צריך להטיל בהם דופי מעל במת הכנסת, אבק אורח? מי שרוצה שינהגו כבוד לכנסת בבתי-המשפט, אל ידבר בבתי-המשפט בול-זול על הכנסת, ואל ידבר בכנסת בולזול כזה על השופטים.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

כנסת נכבדה. חוק זה אינו בא למלא חלל ריק, ישנו חוק בארץ נגד קבלת שוחד. וכשמציעים חוק חדש במקום הישן, כדאי לשאול, אם הוא טוב יותר מן הקודם. כבר היתה לי פעם הזדמנות לבסס הראשונה לדבר על בעיה זו, ואני מוכן הפעם להכנס קצרות. למשל, בחוק הישן קיימת עבירה מיוחדת של פרוטקציה בעד תשלום, אך אין שם עונש על פרוטקציה בכלל. אם משהו מטפל בפרוטקציה ומקבל בעד זה תשלום, הרי זו עבירה גם לפי החוק הקיים. בחוק זה אין דבר כזה. אינני יודע מדוע, אם כי זוהי צורת קורופציה מסוכנת מאד. לעומת זה, החידוש שבחוק זה, שלפיו יהיה אחראי לא רק המקבל אלא גם הנותן, מבחינה מוסרית אין לי שום ספקות בצדקתו, אך עובדה היא, שבהזדמנויות רבות שחררו בכוונה את הנותן מאחריות, כשאין זה ענין של מה שכתוב בחוק, אלא ענין של סכומים מעטים להביא את מישוהו למשפט. הנסיון מלמד, שבמקרים ששני הצדדים חייבים לפי החוק הפלילי קשה מאד להביא למשפט אפילו אחד מהם. כך, שלפי דעתי אין זה מקרה שאחרי שהבריטים שניסו בארץ את שיטת העונשים על שני הצדדים, הבכילו את האחריות, כי הם רצו באחריות מעשית ולא באחריות תיאורית.

דבר שלישי — וזה נוגע לשלמונים. הייתי מאושר אילו היתה אפשרות לתת לביטוי זה באמת הגדרה, שתב' דיל בין מה שמותר ובין מה שאסור. אך אני חושש, שלפי חוק זה פקיד המקבל סיגאריה מתכרו, מקבל שלמונים, כך מתקבל לפי המלה הכתובה. אם משהו מקבל מתנה ליום הולדת, הרי זה ודאי שלמונים. אינני חושב שהרחבת גבולות האחריות היא לטובת הענין. לעומת זה, רבותי, ישנם בוודאי מקורות לקורופציה בארץ הזאת. ישנה אפי' לו תיאוריה שהיא עטופה עכשיו בדברי התנ"ך: „לא תח' סו'ם שור בדישו", ותיאוריה זו לא נאמרה מפי איזה עבר-יין מועד, לא מפי אדם נותן שלמונים או שוחד, שמעני אותה מפי אדם, שהוא עכשיו שר בישראל. רבותי, תיאור-יה זו ודאי מוסיפה יותר לפסיכולוגיה מסוכנת מאשר חוק זה יכול לגרוע ממנה. אני מסכים לדעתו של חבר-הכנסת שפירא, שהמצב הכלכלי הירוד של עובדי המדינה הוא סכנה רצינית. מעל במה זו דרשתי לא פעם הגבלת מספר עובדי המדינה והעלאת שכרם. ההתפתחות הולכת לצערי הגדול בדרך אחרת. היא הולכת בדרך של לבאנטיזאציה של המנגנון, מביכים את מספר עובדי המדינה, אך אין דוואגים לתנאי עבודה מתאימים. והאינפלציה ושאר הצ'

ישיבה י"ז, י"ג חשון תשי"ב (12 נובמבר 1951)

— חוק לחיקון דיני עונשין (שוחד ושלמונים) (יוסף, בריהודה, שפרינצק); חוק לעידוד השקעות הון (תיקון) (שפרינצק, יוסף) —

עד כדי גיחוך: אם מישהו נותן לפקיד סיגאריה, לא יראה בתי המשפט את הדבר כנתינת שוחד, מכיון שמקובל שאיש מציע לחברו סיגאריה. כן אין זה די למעשה עבירה, אם מישהו נותן מתנה ליום הולדת לאדם שהוא ידיו או מכרו, ובלי כל כוונה למשווא פנים. בתי הדין הם שיקבעו בכל מקרה באיזו מידה זה נמצא במסגרת החוק. אינך יכול איפוא לומר שזהו חוק אבסורדי.

לא מובנים לי דבריו האחרונים. אין להחזיק את המקל בשני הקצוות. מצד אחד אתה טוען, שאנו רוצים להעניש אנשים על נתינת שוחד, בשעה שדי כשמענישים בעד לקיחת שוחד — ומצד שני אתה עובר למעשה שהיה בסוכנות ומפקק אם יחקרו את הדבר, אני מודיע, שהממשלה תחקור כל מקרה שיובא לידיעתה. אם אתה רוצה לקבל ידיעה בענין זה, הרי אני יכול לומר לך, שדרשנו את הדין לחשבון ונתתי הוראה לחקור בדבר. החוק קובע, שבתי הדין יקבעו את העונש ולא מוסד אחר. אל תהא איפוא רחב לב כל כך במסקנותיך ביחס לשאלה, אם הממשלה תחקור או לא. אם היא תקבל ידיעה על עבירה, תחקור בענין ותעמיד את האיש לדין.

היו"ר י. שפרינצק:

ניגש להצבעה, אם להעביר את הצעת החוק לוועדה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

במשוא פנים. זה דבר שונה לגמרי. לכן מותר לא להעניש את שני העבריינים במידה שווה.

ואשר להערתו של חבר הכנסת בריהודה בענין הגדרת ההצעה, כאן קיימת באמת שאלה פילוסופית: מה עדיף? קרה מקרה שאדם אחד נתן שוחד והשני קיבל, מה אתה מציע, שאנו נחזיר את הכסף? אם נעשה כן, ייצא, שהמדינה עוזרת לאדם שעשה פשע ונתן שוחד.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

סלח לי, לא זאת אמרתי. אם בגלל השוחד הזה נעשה דבר שהביא נזק למדינה או הנאה חמורה לעבריינים, לא יוחזר השוחד, אלא מה שהושג בעד השוחד על חשבון הכלל. את זה עלינו לקחת בחורה.

שר המשפטים ד. יוסף:

את זה תמצא בסעיף 8 של החוק: „רשאי בית המשפט להחרים מה שניתן וכו“.

ישראל בריהודה (מפ"ם):
לא לזה התכוונתי.

שר המשפטים ד. יוסף:

לגבי זה ישנו נוהג שונה בארצות שונות. ישנם החושבים כמור וישנם החושבים אחרת. הדעה המקובלת המודרנית ביותר היא לא כפי מה שאתה מציע, אך אתה תהיה ודאי בוועדה ותוכל להביע שם את דעתך בענין זה. בדברי חבר הכנסת בדר שמענו על „הבאת הענין

ח. חוק לעידוד השקעות הון (תיקון), תשי"ב—1951 *

(קריאה ראשונה)

אנחנו רואים איפוא, שיהיה מועיל לעידוד השקעות ההון, אם גם נציג משרד החוץ יהיה חבר המרכז. חוק זה בא לאפשר לשר החוץ, למנות גם הוא איש אחד לחבר המרכז. המרכז ימנה איפוא שבעה חברים במקום ששה: מנהל המרכז, באי כח המשרדים שהזכרתי ובא כח משרד החוץ. אני מציע להעביר את החוק לוועדת הכספים.

היו"ר י. שפרינצק:

אני חושב, שנוכל להצביע בלי דיון על העברת החוק לוועדה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את החוק לוועדת הכספים נתקבלה.

היו"ר י. שפרינצק:

עכשיו נעבור לדיון בחוק לעידוד השקעות הון (תיקון) תשי"ב — 1951. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים ד. יוסף:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. החוק לעידוד השקעות הון בא להכניס שינוי קל בחוק הקיים. לפי החוק הקיים מורכב המרכז להשקעות הון מ-6 חברים: המנהל הממונה על ידי הממשלה, וחמשת החברים הממונים אחד אחד על ידי שר האוצר, שר החקלאות, שר המסחר והתעשייה, שר העבודה, ושר התחבורה. למדנו מן הנסיון, שחלק מן ההשקעות שהמרכז מטפל בהן הן השקעות מאנשים בחוץ לארץ ובמידה רבה הן מסתורות בעזרת משרד החוץ.

הישיבה נעלה ב-21.30.